BEDENKINGEN

VOOR EN TEGEN HET

RAPPORT

Van Professor

S. J. BRUGMANS,

WEGENS DEN STAAT DER

VEEZIEKTE

WAARGENOMEN IN DE MAAND DECEMBER 1796.

In de Landen tusschen Maas en Waal en den Lande van Cuyk.

IN HOLLAND

1797.

Il ne faudroit q'un Homme d'un Genie Nouveau *pour donner, peut être une toute autre direction aux Sciences Humaine.*

MERCIER.

BEDENKINGEN

VOOR EN TEGEN HET

RAPPORT,

Van Profesſor

S. J. BRUGMANS;

WEGENS DEN STAAT DER

VEEZIEKTE,

MEDEBURGER EN VRIEND!

Ne Jupiter quidem omnibus.

Gy vraagt my, wat ik denke van het RAPPORT *wegens den ſtaat der Veeziekte enz.* door den *Profesſor* BRUGMANS, waar over onder de Geneeskundigen zoo veel geſprooken wordt; — *of ik oordeele dat hetzelve voor het oogmerk voldoende zy?* .... En op het laatſte van uwen Brief, vraagt gy: *hoe het toch kome, dat men den Burger* BRUGMANS *die de Commisſie heeft*

Il ne faudroit q'un Homme d'un Genie Nouveau *pour donner, peut être une toute autre direction aux Sciences Humaine.*

MERCIER.

BEDENKINGEN

VOOR EN TEGEN HET

RAPPORT,

Van Professor

S. J. BRUGMANS,

WEGENS DEN STAAT DER

VEEZIEKTE,

MEDEBURGER EN VRIEND!

Ne Jupiter quidem omnibus.

Gy vraagt my, wat ik denke van het RAPPORT *wegens den staat der Veeziekte enz.* door den *Professor* BRUGMANS, waar over onder de Geneeskundigen zoo veel gesprooken wordt; – *of ik oordeele dat hetzelve voor het oogmerk voldoende zy?* .... En op het laatste van uwen Brief, vraagt gy: *hoe het toch kome, dat men den Burger* BRUGMANS *die de Commissie heeft*

opgedraagen, en of 'er geen geschikter Persoonen toe te vinden waren?

Ik moest U al lang geäntwoord hebben; maar verscheiden omstandigheden hebben my daar in verhinderd; ook wilde ik wagten of 'er een nader *Rapport* van dien *Professor* zoude uitkomen; en daarënboven verlangde ik eerst te zien, wat de Geldersche *Professoren* dien aangaande *rapporteeren* zouden. —— Ik had ook eerst gedagt U schriftelyk te antwoorden en U te verzoeken myne gedagten daar over onder ons te houden; maar, over weegende, dat het onderzoek, of de eigenlyke Veepest in onze nabuurige Gewesten wezenlyk regeert, en gevolglyk of men krachtdaadige middelen dient te neemen om dezelve, zoo het mogelyk zy, van ons Land afteweeren als mede welke middelen daartoe het geschiktste zyn, van zoo een groot en algemeen belang is voor alle onze Ingezeten; heb ik besloten zulks liever door den druk te doen; en ik heb dit te meer verkozen, omdat ik verscheiden Lieden in het openbaar zoo wel op de aanstelling tot die *Commissie* als op het *Rapport* zelve zeer ongunstige *Critieken* heb hooren maaken.

Uwe twee laatste Vraagen, die ik best oordeele het eerst te beantwoorden, komen my, ik wil het niet ontveinzen, zeer bedenklyk voor. Immers zy schynen aanteduiden, dat gy over de aanstelling van den *Professor* BRUGMANS tot dat onderzoek niet zeer te vreden zyt; en hier-

hieruit zou men al ligt besluiten, of gy 'er, jaloers van waart, en veel liever zelve tot die *Commissie* zoudt willen benoemd geweest zyn. — Edoch, uwe omstandigheden en uwe jaaren, overweegende, ben ik overtuigd, dat gy 'er U even zoo min als ik my zelve toe zoudt geleend hebben, of hebben kunnen leenen: zoo dat ik die gedagten moet laaten vaaren. —— Met meer grond derhalven, meene ik 'er uit te moeten opmaaken, dat Gy 'er dien *Professor* niet ten volle bekwaam toe kent; ten minste dat gy anderen kent, die, volgens uw oordeel, 'er geschikter toe zouden geweest zyn. —— Uit dit denkbeeld zal ik U trachten te brengen door overtuigende te doen zien dat 'er zeer veele, zeer gegronde en zeer dringende redenen waren om zyn Wel Edelen Hooggeleerden daar toe boven andere te verkiezen; en dit zal my als van zelfs leiden tot de beantwoording van uwe eerste vraagen.

In de eerste plaats is het buiten allen twyffel zeker, dat de Burger BRUGMANS een zeer groot *Anatomicus* is, en zich byzonder heeft toegelegd op de *Anatomia comparata* (de vergelykende Ontleedkunde) —— Daarënboven is het even onbetwistbaar, dat hy tevens een groot *Chemicus*, *Physicus* en *Bonaticus* is. ——

Hoe zeer nu alle deeze geleerde hoedanigheden, niet volstrekt noodzaakelyk zyn om te kunnen zien *of een Koe besmettelyk ziek zy.* -- Is het echter niet te betwisten, dat zy eene meerdere geschikt-

heid tot dät onderzoek geeven. — En waar dan zou men in ons Land een gewoon *Doctor* gevonden hebben, welke alle die kundigheden te gelyk en in zulken graad bezit, en dus in ſtaat was om daar over zoo wel te kunnen oordeelen? —— Maar misſchien meent gy dat 'er meer toe behoort, en wel dat men tevens een goed *Practicus* een ondervindelyk Geneesheer dient te zyn om de Veeziekte wel te kennen, en vooral dat men die ziekte meermaalen dient gezien en behandeld te hebben; en welligt oordeelt gy, dat dit laatſte, zonder die *Theorettiſche* kundigheden, alleen genoeg zou zyn, en zelfs meer voldoende; en dus zoudt gy al ligt in het denkbeeld vallen van ſommigen, die meenen, dat een eenvoudig Boer, welke de ziekte by ondervinding had leeren kennen, hoedanige 'er zekerlyk nog veele zyn, voor dat onderzoek veel beter geſchikt zou geweest zyn, dan een geleerd *Profeſſor*; die, gelyk de Hoogleeraar BRUGMANS, de ziekten nooit gezien heeft, en zelfs de Praktyk der Geneeskunde nimmer opzettelyk geoeffend heeft. —— Dan dit *argument* zoo het al ſteek hield zou evenwel meer klemmen, byaldien 'er geene andere dringende redenen waren, waarom men zyn Hooggeleerden daar toe boven andere verkozen heeft. — Maar in de tweede plaats is het bekend, dat de Burger BRUGMANS by eene onvermoeide werkſaamheid voegt eene onbepäalde *Ambitie*, en eenen

zoo

zoo belangloozen als brandenden yver voor het welzyn van ons dierbaar Vaderland. —— De aanneeming van die *Commisſie* alleen, behalven zoo veele andere in het oogloopende bewyzen, die men ligtelyk om zulks te betoorgen, zou kunnen bybrengen, die alleen, zegge ik, is daar een doorſlaande blyk van. —— Wie toch, of wel wat *Profesſor* en welk voornaam *Doctor* zou zich zoo gereed geleend hebben om in zoo een onguņſtig ſaizoen, met zulk een guur weder, en met zulke ſlechte wegen zoo eene overhaaste en alzins vermoeijende reis te doen, zoo hy niet door zulke onweerſtaanbaare dryfveeren was aangezet, of laat ik liever zeggen, gejaagd geworden? —— Indedaad men moest den eerzugtigen mensch niet kennen om niet te weeten dat eene overdryvende *Ambitie* hem tot alles bekwaam en tot alles gereed maakt. —— Men zal zulks te gereeder toeſtemmen, als men weet, dat de *Profesſor*, toen hy door de *Commisſie wegens de Veeziekte*, tot dat onderzoek verzogt werd, openhartig te kennen gaf, dat het hem zeer moeijelyk zyn zou zich daar toe te leenen; dewyl hy juist bezig was om zyne *Oratie* te ſtellen, die hy eerlang als afgaande *Rector magnificus* zou doen moeten, en dat hy daartoe zyne ledige uuren wel noodig hebben zou. —— Dit alles ſamen voegende, had dan de gemelde *Commisſie* niet alle reden om haare keuze tot zyn Perſoon te bepaalen? —— Een Man, zoo hy uit-

ſtek

ſtek geleerd, zoo brandenden van yver voor het gemeene welzyn, zoo gereed om 'er alles aan opteöfferen, en by dat alles zoo zuiver belangloos, en zonder eenig *Egoiſme*, waar zou die *Commisſie* zyns gelyken gevonden hebben? — Waar iemant, by wien alles zoo ſamenliep, wat men denken moest, vereischt te worden, om in een onderzoek van dien aart en van zoo een groot gewicht, het beste, het voldoendſte Bericht te verwagten? Dan in de derde plaats, lydt het geene bedenking, of de waardigheid van *Profesſor* en wel *Profesſor op de Hooge Schoole te Leiden, het Bataafſch Atheen*, heeft zeer veel overwicht aan die keuze bygezet. — Wel is waar de aanſtelling tot *Profesſor* geeft niet de vereischte kunde en bekwaamheid; het gebeurt meermaalen dat men uit vriendſchap een half geleerden tot Hoogleeraar beroept en veel kundiger Perſoonen voorbygaat. Dit niet tegenſtaande behoef ik U niet te zeggen dat men ſlechts den naam van *Profesſor* behoeft om in zaaken van Geleerdheid, het vertrouwen, de hoogachting en de voorkeur aan zyne zyde te hebben. — Altoos immers brengt die naam met zich het denkbeeld van een Man, die by uitſtek geleerd en verlicht is, die in kunde en bekwaamheid boven andere, anderzins ook kundige en bekwaame Lieden, verre uitmunt; en te gelyk het denkbeeld van een aanzienlyk Perſoon, die met groot gezach bekleed is, wiens uitſpraaken

be-

beſlisſend zyn, wiens raadgeevingen men boven die van andere dient te volgen, en wiens onderzoekingen naauwlyk feilen kunnen. —— 't Is hier van, dat allerlei Klasſen van Menſchen dien naam eeren en eerbiedigen. — En had dan niet de gemelde *Commisſie*, met zulke denkbeelden, alle redenen om hunne keus tot een *Profesſor* te bepaalen? —— Ik weet wel, ik heb U dikwyls hooren zeggen, en ik heb 'er altyd myn Zegel aangehangen, dat die groote en grootſte denkbeelden van het *Profesſoraat* eene van die ongelukkige vooröordeelen en Volksdwaalingen is die men met kracht behoorde tegentegaan, vooral ten aanzien van de Geneeskonst; —— dat het niet genoeg is *Profesſor* te zyn om een goed *Doctor* te wezen; —— dat men eerst door eene veeljaarige oeffening en ervaaring een bekwaam Geneesheer word, dat 'er overäl in ons Land, en inzonderheid in onze Steeden, zeer veele Artſen zyn, die door oeffening en ondervinding, veel meer kundigheid en bekwaamheid in het kennen, behandelen en geneezen van ziekte verkreegen hebben, en uit dien hoofde veel meer vertrouwen verdienen dan verſcheiden *Profesſoren*, die doorgaans weinig of geen zieken zien, en zelden dezelve door den gantſchen loop hunner ziekten en kwaalen behandelen; vooral wanneer zy, nog jong zynde en niet lang genoeg gepractiſeerd hebbende, Hoogleeraar worden, en nog meer als zy ge-

 roe-

roepen zyn om alleen in de *Theoretische* Takken der geneeskunde, en niet in de praktyk derzelve onderwys te geeven. — Meermaal hebt gy my ook gezegd, dat gy U dikwyls even zoo zeer bedroefd hebt over de ellendige *advisen* en *ordonuantien* van zulke Hoogleeraars, daar dezelve U duidelyk deeden zien, dat zy geene genoegzaame ondervinding verkregen, en zekerlyk niet lang genoeg by het ziekenbed gezêten hadden, als gy U meenigwerf verwonderd hebt over de onnoozelheid, ja domheid, die veele, die zelfs anderzins verstandige en oordeelkundige lieden in de keuze van een Doctor, aan wien zy hunne dierbaarste schatten, hunne gezondheid en leeven toevertrouwden, dikwerf ten toon spreiden. — Ik sta U dat alles gaarne toe, zonder het evenwel op den *Professor* Brugmans toepasselyk te maaken; en ik oordeele zelfs, dat men altoos verstandiger zou handelen, en veel minder gevaar loopen van zyne gezondheid en zyn leeven te verliezen, wanneer men, ziek zynde, by een ervaren en in de praktyk grys geworden *Doctor*, dan by zulke *Professoren* te raaden gong: de ondervinding toch is in dit, gelyk in alle gevallen, en, ik durf zeggen in dit meer dan in eenig ander geval, de beste Leermeester; maar gy zult my te gelyk wel willen toestemmen, dat de geneeskonst van alle de weetenschappen het minst valt onder het bereik van de gewoone kundigheden der menschen;

ſchen; — dat men, om van de bekwaamheid van een *Doctor* te oordeelen, zelve een bekwaam *Doctor* dient te wezen; — dat des wegens de verſtandigſten, de geleerdſten, de kundigſten dikwyls even zoo eene zotte keuze doen omtrent een *Doctor*, als door de bank het domme gemeen; — en dat 'er daarenboven geene weetenschap is, waarin een ieder zich zoo gemakkelyk en zoo gereedelyk door kwakzalvery leiden en betooveren laat als in de geneeskonst. — Dit alles nu erkennende, zoo begrypt gy ligtelyk, dat de waardigheid van *Professor* ook geene van de minſte redenen geweest is, welke de *Commisſie* bewogen heeft om tot dat onderzoek, niet een gewoon *Doctor*, maar liever een *Professor*, en wel den *Professor* BRUGMANS boven alle andere te verkiezen, als kunnende door zyn *Professoraal* gezach, bekende kunde en yver het allerbest aan het oogmerk voldoen; en die keus, om zoodanige reden, vindt te meer grond als het waar is, het gene men my zegt, dat 'er onder de Leden dier Commisſie niemand is die zich der geneeskunde verſtaat; immers in dat geval is men gewoon zich door ſchyn, een goed geruchte en voorſpraak te laaten leiden.

Eindelyk is hier by gekomen, en buiten twyffel heeft 'er dit ook al zeer veel toegedaan, dat de *Professor* BRUGMANS werkelyk en reeds ſedert het begin der Revolutie. een aanzienlyken medicinaalen post by den Lande bekleede.

Het kan U niet onbekend zyn, dat toen men het *Bureau* van Gezondheid had opgeworpen, hy toen reeds tot opziende lid van 's Lands-Hospitaalen is aangesteld en zulks nog is — Het doet 'er niets of weinig toe, of men gelyk sommige willen, toen ook wel anderen had mogen aanstellen; In een tyd toen alles met overhaasting geschiedde, toen men geen tyd had om te overweegen, of aan andere te denken is zulks wel te verschoonen. —— Het is genoeg, dat hy dien post tot hier met lof heeft waargenomen, en dat hy 'er by uitstek toe geschikt is: getuigen zyn de nieuwe inrichting, en die hy in en betrekkelyk de Hospitaalen gemaakt heeft; byzonder het Reglement, dat hy daar over door den druk heeft gemeen gemaakt, en door het welk hy by het *Provinciaal* —— en *Nationaal Bestuur* zich zeer verdienstelyk heeft gemaakt. Het doet 'er al weder niets of weinig toe, of dat *Reglement*, gelyk eenige willen, meestal uit de Reglementen voor de Fransche Hospitaalen, en uit de Oostenrykfche Apotheek *gecopiëerd* is, of men zien kan, dat het niet by het bed der Lyders is opgemaakt, en of 'er op den inhoud en de voorschriften vry wat te zeggen valt. Zulk is hier de vraag niet; —— de Leden van het *Provinciaal* en *Nationaal Bestuur* zoo zy geen *Doctoren* of wel geene bekwaame *Doctoren* zyn, konden dat niet beöordeelen. Ook heb ik ter beantwoordinge uwer vraagen,

U alleen te doen zien, om welke redenen die Burgers *Reprefentanten* den Burger BRUGMANS boven andere daar toe verkozen hebben; en dan, dunkt my, bezeft gy wel dat ook het hier bygebragte geene geringe aanleiding daar toe gegeeven heeft. — Dit zult gy te meer gelooven, als ik U herinner, dat de Profesfor BRUGMANS mede al om die reden het eerst benoemd is, toen de *Exprofesfor* BICKER by de *Provifioneele Reprefentanten* het daarftellen van een *Committé van Gezondheid* zoo onberaden als nadrukkelyk had voorgeflagen.

En zeer waarfchynlyk zou hy ook de eerfte geweest zyn, als het even onberaden (*a*) Voorfte

(*a*) N.B. Ik wil hier meê niet te kennen geeven, dat ik de voorftellen van die Burgers afkeure; neen, ik geloof, voor zoo verre ik 'er over oordeelen kan, dat dergelyken Inrichtingen nuttig, heilzaam, ja noodzaaklyk zyn; en het is my voorgekomen, dat zy zulks ook vry bondig en overtuigend betoogd hebben, maar ik noem dezelve *onberaden;* voor eerst om dat zy te voorbaarig of te ontydig gedaan zyn; men had het, in dien tyd veel te druk, en, over veel gewigtiger onderwerpen te *delibereeren:* En men moest al wel voor het algemeen belang zorgen, maar ook zyn eigen niet uit het oog verliezen.

Ten anderen, om dat men vooraf met de *Conftellatie* van Perfoonen en Zaaken had moeten te raaden gaan; en men had ook een weinig behooren te *intriguëeren* en te *caballeeren*, en dit verbeelde ik my, dat zy niet gedaan hebben, te veel op de grootheid van hunne zaak vertrouwende;

En eindelyk, om dat zy de kosten niet overreekend hebben; vooräl in deze algemeene fchaarsheid van Geld.

lin-

ſtel van den Joodſchen Burger HEILBRON, ter verbetering van de Genees- Heel- Verloskunde enz., en ter daarſtellinge van eenen *Gezondsheid-Raad* of *Genees-kundige Staatsregeling*, by de Nationaale Vergadering eenig gevolg gehad hadde; Trouwens, men zegt, dat men ook daar over by zynen Hooggeleerden te raade gegaan is, en dat het nog wel gevolg hebben zal, zoo zyn wel Edele Hooggeleerde 'er gunſtig over denkt. —

Maar misſchien voldoet dit alles nog niet aan al de bedoelingen van uwe vraag; althans de nadruk met welken gy vraagt, hoe het *toch* komt dat men den Burger BRUGMANS die *Commisſie* heeft opgedraagen, doet my gisſen, of gy wel-

Immers gy weet, dat het *Provisſioneel* Beſtuur, volgens eene *modieke calculatie* berekend had, dat zo een *Committé* wel 3000 gulden 's Jaarlyks aan den Lande kosten zou; en gy begrypt ligt, zoo het al der pyne waard was voor de zorg van de gezondheid en het leeven van ruim 1800,000 Menſchen zulk eene *notabele* uitgaaf te doen, dat dit, in een tyd, toen 's Lands kas tot op den bodem uitgeput was, zeer veel bedenking moest baaren; waarom dan ook de *Provisſioneele Repreſentanten* wiens zorg voor 's Lands Kas men niet naar waarde pryzen kan, het voorſtel van den Burger BICKER naar de *Nationaale* Vergadering verwezen heeft. Misſchien zal deze, het belang 'er van ter harte neemen, de middelen weeten te vinden om zulke zwaare kosten goed te maaken; vooral nu, daar de ſchulden en lasten der Gewesten geämalgueerd zullen zyn; en dus de algemeene belangens, waar onder men meent, dat dit geene van de minſten is, beter kunnen bevorderd worden.

welligt het oog daar mede hebt op zyne *Politieke* denkwyze. —— 't Is waar veele hebben zich verwonderd dat de *Professor* BRUGMANS in een tyd, toen men niet als *Revolutionair* handelde, door *Revolutionairen* in zoo een' gewigtigen en omſlagtigen Post gezet is; terwyl andere *Professoren*, om dat zy Prinsgezind waren, zyn afgezet. Dan dit veronderſtelt dat de *Professor* BRUGMANS geen *Patriot* is; maar bedriegt men zich hier niet in? —— Men zegt zelfs dat hy te veel verſtand heeft om het niet te wezen. ——

Edoch het verwondert my zeer, dat verſtandige Lieden daar over vallen kunnen. —— Wat doet het 'er toe of myn Doctor een *Oranjeman* of een *Patriot*, een *Foef* of een *Kees*, *Slymig* of *Heet* is, als hy maar een eerlyk man en bekwaam is, en ik vertrouw, dat hy my geneezen kan? —— Ook hebben zeer veele Lieden zich daar aan niet geſtooten, althans minder by deze dan by de voorige *Revolutie*. —— Ik beken het, het geval, zult gy zeggen, ſtaat niet volkomen gelyk. By eene nieuwe verkiezing behoorde men, volgens de *Republikeinſche* Leer, de voorkeur aan warwe Vaderlanders te geeven; althans de bekwaamheden gelyk ſtaande; en al ſcheelde dat al iets; het *Patriottismus* behoort ten minſten eenig overwigt bytezetten. —— En zoo 'er een *Casus pro Amico*, een weinig eigenbelang, een hekel die men op ſommi-

migen heeft, enz. bykomen, dan, gevoelt gy, slaat de Schaal al fcielyk naar die over. —— En zouden 'er thans, gelyk voorheen niet meer gevallen voorhanden zyn, waar in men, uit die *Principes* werkende, bekwaame Leden is voorby gegaan, en andere veel min bekwaamen heeft voorgetrokken? Zou het *Bureau* van Gezondheid zelve daar van niet kunnen getuigen?

Ik kan dat alles niet tegenfpreeken; fchoon ik 'er nog al iets tegen zou kunnen inbrengen; maar dan blyft nog de groote vraag: zou het *Provinciaal* of *Nationaal Bestuur* een' Man hebben kunnen vinden in alle opzichten of ten naaste by zoo gefchikt tot dat onderzoek als de Burger BRUGMANS? —— Waarfchynlyk niet, anders immers zouden alle die bedenkingen by het een of ander Beftuur ook wel in aanmerking gekomen zyn, maar daarenboven zoo weet gy zeer wel dat de *Constitutie* geen aannemer is van perfoonen, maar dat zy, om haar welzyn te bevorderen zoo niet alleen, ten minften voornaamelyk ziet op de bekwaamheden; de dagelykfche ervaring leert zulks! — voor 't overige om uwe vraagen te beantwoorden, moest ik niet (om eens *medice* te fpreeken) de *Causae prædisponentes* maar de *Causae occasionales* aan wyzen, en dit meene ik gedaan te hebben.

Door dit alles worden ook, zoo ik my niet bedriege, genoegzaam opgelost eenige verdere

re bedenkingen, die ſommige, en zelfs beste vrienden van den *Profesſor* BRUGMANS op het een en ander gemaakt hebben; te weeten, of men dien man niet te veel hooy op zyn vork geeft, of dat hy zelve te veel 'er van over den balk haalt; —— of het niet beter en plichtmaatiger ware, dat men hem minder van de Academie daar hy buiten tegenſpraak allernuttigst is, aftrok, en hy zich meerder tot zyne roeping bepaalde? —— Of de *Studenten* en derzelver Ouders geene gegronde redenen hebben om zich deswegens te beklaagen? —— Of het wel met de tegenwoordige *Conſtitutie* ſtrooke dat men een man zoo twee zwaarwichtige bedieningen opdraage? —— Of hy die beide naar vereisch kan waarneemen? —— Of niet de eene of de andere lyden moet? —— Of niet de post van *opzienend lid van 's Lands Hospitaalen*, zoo wel als die van *Profesſor*, ieder afzonderlyk een man vereischte, die 'er zich geheel aan kon overgeeven; —— Of hy als dan niet al werk genoeg zou hebben; enz? — Het is waar *non omnia posſumus omnes;* maar het is tevens niet te ontkennen, dat een man van zoo eene groote bekwaamheid, der zucht en yver onbegryplyk veel kan uitvoeren. —— En in alle gevallen, het gene het zwaarſte is moet het zwaarſte weegen, het byzonder belang moet voor het algemeene welwezen wyken. *Salus Populi Suprema Lex esto*; een les die men dagelyks hoort op-

zeg-

zeggen, en die zekerlyk thans overälzoo heilig word in acht genomen! —— Behalven dat alle die en ſoort gelyke bedenkingen niet zyn vry te ſpreeken van zelfs belang, en jalouzy, zoo al niet van erger. —— Dan hoe dit zy, ik heb, om uwe twee laatſte vraagen te beantwoorden; zoo veel gezegd, dat Ik. voor iemand die zelfs denkt, 'er niets behoef bytevoegen.

Sat ſapienti dictum.

Ik ga over tot de eerſte uwer vraagen: *Wat ik van dit Rapport denke?* —— Ingevolgen den aart dezer vraage zult gy zekerlyk verwagten, dat ik, om dezelve in alle haare uitgeſtrektheid te beantwoorden, nog al eenige bedenkingen, zal kunnen te berde brengen. Ik zal echter dit zoo kort doen als my mogelyk is; zonder evenwel iets overteſlaan, dat tot voldoening van uw verlangen dienen kan: Van Goud toch moet men niets op de aarde laaten vallen. —— Uit alles wat ik ter beantwoording van de voorige aangevoerd heb, zult gy ongetwyffeld met des *Profesſors Rapport* zeer vooringenoomen zyn en vastſtellen, dat men van zoo een' voortreffelyk Man niet anders dan een uitmuntend *Rapport* verwagten kan; en ik twyffel niet, of gy zult U hier in volkomen bevestigd vinden.

In het algemeen komt het my voor dat het een volmaakt *Profesſoraal Rapport* is: en ik ſtel vast;

vast, dat gy het zelve met my doorblaaderende 'er eveneens over oordeelen zult; vooral als gy U herinnert de Rechten, Plichten en zwakheden van den Mensch, als *Professor*, en byzonder als *Medicinæ Professor*. Immers Gy weet

Een *Professor* moet in alles, wat hy spreekt of schryft de Geleerdheid laaten uitschitteren, of, het geene op het zelfde uitkomt den *Geleerden Man* uithangen:

Een *Professor* moet zich kennelyk onderscheiden van de gemeene Leeken zyner *Faculteit* door byzondere vreemde gevoelens, door nieuwe *Theoretische* stellingen, geheel afwykende van de gewoone algemeene begrippen:

En een *Professor* in de Medicynen moet zich laaten voorstaan den aart, de oorzaaken, Geneeswyze en Geneesmiddelen veel beter te kennen dan de gemeene *Doctoren*: enz.

Deze en andere onvervreembaare *Professoraale* Rechten, enz. zult gy, vertrouwe ik, ten klaarste in het *Rapport* van den *Professor* BRUGMANS zien door straalen, zoo gy my slechts met eenigen aandagt, en met telkens het *Rapport* zelve in te zien, gelieft te volgen; en tevens in 't oog te houden dat de Leden der *Commissie*, voor welke dat *Rapport* dienen moest, geene *Doctoren* zynde, al ligt voor *Professoraale* Geneeskunde konden aanzien, alles, wat boven hunne kennis en buiten hun vak valt.

Een uitschitterend staaltje van dat *Professoraale*

zult gy al aanſtonds in het Voorbericht aantreſ-ſen. Daar zult gy zien, dat de Burger BRUG-MANS zich met een Hooggeleerd gezach opwerpt als het *Orakel*, de Vraagbaak van alles wat voortaan omtrent de Veeziekte zal voorvallen; — en dat hy daarteboven uit eigener *Profesſoraale Autoriteit* de Werkzaamheden van het *Bureau van Gezondheid* heeft uitgebreid, of, zoo gy wilt, tevens een *Bureau van Veeziekte* opgerigt en by dat *Bureau van Gezondheid* gevoegd heeft; door eene *Correspondentie* te openen met alle de Officieren van Gezondheid, zoo veele bekwaame Mannen (en 't geene hy verder zekerlyk niet uit eigenliefde tot derzelver lof aanvoert;) als in 's Lands dienst zyn, terwyl hy te gelyk tot die *Correspondentie* uitnoodigt alle de Geneeskundigen, om zich met alles wat zy aangaande de Veeziekte zullen waarneemen en ontdekken aan hem te *addresſeeren*. Wel is waar, men zou in bedenking kunnen neemen, of zynen last zulks mede bragt, of dezelve 'er hem toe gemachtigd had, maar men moet evenwel erkennen, dat het toch altoos aanduidt eene lofwaardige zorg om aan het oogmerk der *Commisſie* ten volle te voldoen, zoo wel als een gezach en geleerdheid, die den *Profesſor* kenmerken, en die niemant dan een *Profesſor*, zonder gekamt te worden, zich zou durven of kunnen aanmaatigen.

Een ander ſtaaltje van *Profesſoraale* Geleerdheid vinde ik in dat zelfde Voorbericht, bladz.

4

4 en 5. „ Het gebeurt ook, zegt de *Professor*, „ zeer dikwyls in *Epidemien*, dat de zieken, „ op onderscheidene Plaatsen, verschillend gewy- „ zigd zyn; —— en niet min zeldzaam, dat „ derzelver *aart* met de Jaar-saisoenen veranderd." —— Het eerste was, de geleerde termen uitgezonderd, algemeen bekend zelfs by eenvoudige Boeren; —— maar het laatste is iets vreemds, iets nieuws, iets boven het gemeene begrip verheven. —— Men wist wel, dat de Jaar-saisoenen benevens andere omstandigheden, de toedracht, de toevallen, de gedaante der *Epidemien* of der *Epidemische Ziekten* deeden verschillen; *maar* geenzins dat zy derzelver *aart* of natuur veranderden; vooral niet in de *Contagieuse* of besmettelyke ziekten; die dagt men dat altoos oorspronkelyk waren uit een byzonder *Miasma* of smetgift, hetwelk altyd het zelfde blyft. — En evenwel: „ Hoe naauwkeu- „ riger dit alles, en dus ook dien veranderden „ *aart* der *Epidemien*, word naagegaan, dies te „ zeker zal men deze Veeziekte leeren kennen; „ en hier door eindelyk eenen vasten grond leggen „ om met het beste gevolg dezelve tegentegaan. —— Is deze uitspraak niet alzins *Professoraal*? Daar zy ons met de grootste hoop vleit, dat men den aart dier ziekte nu eerst regt zal leeren kennen en een vasten grond leggen om dezelve tegentegaan en te geneezen? kan men dit anders als van eenee *Professoraale* wysheid

 ver-

verwagten, byzonder als men aanmerkt, waar van in het vervolg nader, dat genoegſaam alle Geneeskundigen geoordeeld hebben, dat het meer dan waarſchynlyk is, dat men de Veepest nimmer geneezen zal. —— Moest ook niet de *Commisſie* zoodra zy dit las als zeer geleerd, als zeer *Profesſoraal* beſchouwen, en zich en ons gelukkig achten, dat dit onderzoek in zoo een *Profesſoraale* hand gevallen was?

De volgende *Periode* Bladz. 5. en 6. van het Voorbericht kan in de oogen van des onkundigen ook niet anders voorkomen als een geleerde uitſpraak van een' Man, die 'er de grootſte kennis van heeft, die eene *Profesſoraale* weetenſchap in dit vak bezit, als hebbende niet alleen met zyne eigene kundigheden en voorige bevindingen, (van alle welke hy in dit *Rapport* nog niet eens heeft kunnen ſpreeken) maar ook met die van andere Geleerde *Profesſoren*, een beroemden CAMPER en VINK, heeft te raaden gegaan. —— Wel is waar hy zegt dat hy maar de twee kleine Werkjes van die Geleerde Mannen op reis mede genomen had; maar Bladz. 6. van het *Rapport*, zegt hy, dat hy ook andere beroemde Mannen (derzelver Werken zekerlyk) heeft geraadpleegd, en buiten twyffel ook op zyne reis, want het *Rapport* is *gedateerd Utrecht den 2 January* 1797, en dus toen reeds afgeſchreven geweest, eer hy buiten de twee gemelde Schryvers, die hy alleen by zich had,

an-

andere heeft kunnen raadpleegen. —— Ik beken, dit ſtrookt niet zeer; maar het moet evenwel die uitwerking doen, dat een ieder, die het leest zonder die opmerking te maaken, hem beſchouwen moet als een' Man, die in den korten tyd, waar in hy dat *Rapport* geſteld heeft, en dus in zoo weinig dagen of liever uuren, de voornaamſte Werken over de Veeziekte doorſnuffeld heeft, en derhalven, als een Man, die eene *Profesſoraale* Geleerdheid, *ambitie* een yver bezit.

Ik zou uit het Voorbericht nog meer *Argumenten* kunnen haalen om zulks te bewyzen, maar wy zullen 'er in 't *Rapport* zelve ſtaaltjes genoeg van vinden.

Een van de ſterkſte, en die, wanneer men het *Rapport* doorbladert, al aanſtonds in het oog loopt, is het geleerd onderzoek naar den aart der heerſchende Veeziekte, uit vergelyking met de voorige *Epidemie* met deze, en uit de ontleediging van eenige geſtorvene Beesten opgemaakt. —— By aldien men 'er een' eenvoudigen Boer, die de Ziekte by ondervinding wel had leeren kennen, naar toe gezonden had, zou hy ſlechts *gerapporteerd* hebben, dat de teekenen van de Ziekte zoo al dezelfde zyn als zy in de jaaren 1769, 1770, enz. zyn waargenomen, dat de lust tot eeten en drinken zichtbaar vermindert; dat ſommige, die ſchiedelyk zwaar ziek worden, terſtond alle voedzels weigeren; dat zy niet herkaauwen; niet likkebaarden, niet

 bul-

bulken of loeijen; druilig ſtaan, geen tier hebben, de kop en ooren laaten hangen, een treurig uitzigt hebben, veelal liggen, of overkoots ſtaan, en met den ſtaart niet ſpelen, dat hunne oogen ſomtyds rood en brandig zyn, dat een ſlymig ſnot of droes hun uit de neus en een lymerige witte kwyl uit den mond loopt, dat zy min of meer kuggen en ſteunen, meer en meer bezwaard adem haalen; dat by de Melkkoeyen de melk vermindert of geheel ophoudt, en de melk van die nog gemolken worden, meest dik en geelächtig en brak is; dat zy meestäl ſpuiten en eene dunne ſtinkende, ſomtyds bloedige mist maaken, en weinig pisſen, en dat veeltyds de pis bruin, rood en brandig is; dat zy by wylen heet, by wylen huiverig en koud zyn, en zichtbaar koorts hebben; dat vervolgens de hoornen, ooren, neus, bek, pooten en ſpeenen by afwisſeling zeer koud worden, de hairen op den ruggegraat regt overëind ſtaan, en de oogen minder glanzig, en derzelver bindvlies opgezwollen, rood en ontſtoken word; dat dit een en ander wel eenigzins verſchilt in het eene beest van het andere; maar dat zulks te vooren ook zoo geweest is, en altoos zoo is; en voorts zou hy, om aan het oogmerk van zynen last te voldoen, 'er zekerlyk bygevoegd hebben, dat de ziekte wel degelyk beſmettelyk is, dewyl zy van het eene beest tot het andere overſlaät, en hier mede zou hy gedagt hebben zynen last zeer wel

vol-

volbragt, en de *Commisſie* in ſtaat geſteld te hebben om tot krachtdaadige middelen van voorzieninge te beſluiten.

Een *ordinair Doctor* zou zeer waarſchynlyk al niet veel meer *gerapporteerd* hebben; hy zou vermoedelyk begrepen hebben, dat het voornaamelyk aankwam op die *Signa Characteristica*, waar door de beſmettelyke Veeziekte zich altoos en overäl laat kennen en onderkennen; en waar uit het aan de *Commisſie* blyken kan of de Ziekte, die thans op de Grenzen of naby regeert, in wezen niet of al dezelfde ware. —— Hy zou zekerlyk geweeten hebben, dat 'er in deze gelyk in alle *eipdemique* en *contagieuſe* Ziekten uit hoofde van bykomende en toevallige oorzaaken, de geſteldheid der onderwerpen, het Jaar-ſaizoen, de langduurigheid der *Epidemie*, enz., zeer veele verſcheidenheden plaats konden hebben ten aanzien van de uitwendige verſchynſels en toevallen, als ten opzichte van den ſtaat der ontleede ingewanden; —— maar hy zou buiten twyffel geoordeeld hebben, dat die verſcheidenheden niets tot het wezen der zaake doen, dat zy den aart der Ziekte niet veranderen; en by gevolg dat men kwalyk zou doen met zyne vergelyking op die gronden te bouwen, ja dat dit zelfs aanleiding zou kunnen geeven tot gevaarlyke beſluiten, en dus dat de *Commisſie* aan zoodanige vergelyking niets hadde. — Hy zou denkelyk ook geraadpleegd hebben met

de voornaamste Schryvers over de Veeziekte, en, behalven de gemelde Werkjes; vooräl met die van RAMAZZINUS, LANCISIUS, de *Marquis* DE COURTVRON, ENGELMAN, VEERMAN en andere; maar vindende, dat die toevallige verscheidenheden dier Ziekte by de Auteuren naauwkeurig en omstandig waren aangeteekend, zou hy ongetwyffeld gedagt hebben, dat hy daar van geen gewach behoefde te maaken, althans dat zulks in zoodanig een *Rapport* weinig te pas kwam, als voor zoo verre men met weinig woorden zeggen kon, *dat de verscheidenheden, die men in deze Ziekte met de voorige vergeleken, mogt opgemerkt of gevonden hebben, niet beletten, dat de Ziekte in aart en wezen dezelfde ware*; en dat alles wat men verder daar over in zoo een *Rapport* te berde bragt, niet anders dienen kon dan om zyne Geleerdheid, zyne belezenheid, yver, enz. aan den dag te leggen. — Waarschynlyk zou hy het mede niet kwaad gevonden hebben eenige gestorvene Beesten te openen; maar weetende dat door de gedagte Auteuren en andere honderden Lyken geöpend zyn, en dat zy alles wat zy in de ingewanden gevonden hebben naauwkeurig en uitvoerig beschreven hebben, zonder dat zy tot de kennis van den aart der Ziekte of tot de geneezing iets hebben toegebragt, zou hy niet noodig geöordeeld hebben om daar veel omslag, en vooral niet om 'er zoo veel ophef van te maaken;

en welligt zou hy, gelyk gy, gemeend hebben, dat, al opende men nog duizenden Beesten, men daar uit, ten dien aanzien, even zoo weinig nut zou trekken, als men trekken zou uit de opening van even zoo veele menschen aan de Kinderziekte gestorven, om den aart of wel het *Miasma* dezer Ziekte te leeren kennen en eene betere geneeswyze 'er voor uit te vinden; en gevolglyk dat die ontleeding van Lyken vry overtollig en nutteloos zou geweest zyn, en dat hy, daar mede in zyn *Rapport* voor den dag komende, zou geschenen hebben den Geleerden en weetgierigen Man te willen uithangen.

Dan, gy gevoelt wel, dat zulke eenvoudige en zonder eenige geleerdheid opgeschikte *Rapporten* by de *Commissie* en vooral by ongeletterde en minkundige Lieden niet dat vertrouwen en dat gezach zouden gevonden, en niet die groote en grootsche denkbeelden van de zaak en van de *Rapporteurs* zelve gegeeven hebben, welke zoo noodzaakelyk waren om het voornaame oogmerk van de *Commissie*, en aan de byzondere bedoelingen van den *Rapporteur* te voldoen. —— De *Professor* BRUGMANS heeft dit veel beter begrepen; hy moest ja, voornaamelyk aan het oogmerk van de *Commissie* voldoen, en dit kon hy zekerlyk gedaan hebben met zulk of dergelyk eenvoudig *Rapport*; maar hy moest te gelyk ook beantwoorden aan de denkbeelden die men natuurlyk heeft van een

Pro-

Profesſoraal Rapport; hy moest derhalven om 'er gewicht, glans en gezach aan by te zetten, zoo veel Geleerdheid 'er in weven, als de kortheid des tyds en de bepaaldheid zyner kundigheden toelieten. —— En, zoo ik my niet bedriege, vervallen hier mede alle die byzondere bedenkingen, welke ſommige, het *Rapport* van ſtuk tot ſtuk overweegende, om 's Mans Geleerdheid in dit vak, in twyffel te brengen, op het zelve gemaakt hebben. Ik zal ze niet alle ophaalen, maar, om U te voldoen, ſlechts eenige weinige aanroeren.

Men vindt het niet geleerd, dat de *Profesſor*, een wezenlyk onderſcheid tusſchen deze en de voorige Veeziekte willende aantoonen, daar toe geene andere dan ſlechts toevallige byzonderheden opgeeſt, die alleen uit bykomende oorzaaken ontſtaan; terwyl hy evenwel tevens aanteekent, die teekenen, welke genoegſaam aanwyzen, dat de Ziekte in aart wezenlyk dezelfde is. — Hy zegt Bladz. 7 niet opgemerkt te hebben het knarſen der tanden; —— de oogen waren niet zoo rood als in de voorige Ziekte, het wenkvlies puilde niet uit; het uitzicht was niet treurig; (*a*) De toeval-

(*a*) Sommigen hebben aangemerkt dat, het geene de *Profesſor* hier van de oogen zegt, zoo in- en uit malkander loopt, dat men het naauwlyks verſtaan kan. Volgens VINK waren NB. *ſomwylen* in het begin der Ziekte de oogen reeds rood, maar

y

vallen, Bladz. 8, welke voorheen tekenen waren, dat de Ziekte het algemeen leevensbeginſel aantast en onderdrukt, hebben thans geen plaats; nogthans vermindert het leevensbeginſel tegen het einde, Bladz. 11. – de pols, Bladz. 10, is wel ras en ongeſtadig, gelyk in veele koortszieken, maar niet zoo zeer zwak, het zieke dier ſtaat in den aanvang niet overkootig, maar ſtevig op zyn pooten; de verteeringswerktuigen ſtaan niet ſtil

by andere alleen op het einde, (en gevolglyk niet in alle eveneens) en het wenkvlies puilde uit. BRUGMANS zegt, dat in den aanvang der ongeſteldheid de oogen, ſchoon helder, evenwel waterachtig waren, en by ſommige ſcheenen uit te puilen; in eenenkelen nogthans was het wit der oogen eenigzins roodächtig, en in het wenkvlies waren veele aderen *niet zelden* boven maaten met bloed opgevuld. —— Zy vinden niet, dat hier zoo een wezenlyk onderſcheid is, als de *Profesſor* het wil doen voorkomen; zy meenen zelfs, dat het een met ander niet ſtrookt; en het is klaar, zeggen zy, dat VINK het niet opgeeft als een doorgaand verſchynſel, hoedanig het evenwel zou moeten wezen, als het een wezenlyk onderſcheid zou aanduiden. En nogthans ſchynt het aan BRUGMANS toe dat dit onderſcheid (NB. dit toevallig dit niet algemeen onderſcheid) ſamenhangt met het geheele verſchil, dat hy zich (NB.) *verbeelt* tusſchen deze twee *Epidemien* plaats te grypen. Op welken losſen grond derhalven dát geheele verſchil en zyne verbeelding ſteunt, is, zeggen zy ligt optemaaken: —— Ondertusſchen kunnen zy niet ontkennen dat de *Profesſor* zeer wel doet met Bladz. 8 te zeggen, *dat niemant zich zal beyreemden, dat die helderheid der oogen verdween, als de dood naderende was.* Iemant mogt zot genoeg geweest zyn om zich hier over te bevreemden; en te denken, dat de oogen dan helder moesten blyven.

ſtil (evenwel Bladz. 6 vergaat de eetlust enz.) maar blyven gezond. —— Daar is, Bladz. 11, gelyk in den voorige *Epidemie*, beſtendig koorts, en wel eene aanhoudende, maar zich beurtlings verheffende, gelyk te vooren ook plaats had; en, gelyk toen, zyn de ooren, hoorens, lippen, enz., by afwisſeling dan koudt, dan heet.

„ Even gelyk in de voorige *Epidemie*, ver-
„ volgt de *Rapporteur* kugchen de zieke dieren
„ geduurig, toonen min of meer moeijlyk-
„ heid in het ademhaalen; uit ſnuit en neusga-
„ ten ontlast zich ſlym, welke van verſchillende
„ dikte ſomtyds etterächtig ſchynt te worden; —
„ niet zelden, zoo wel voorheen, als nu traa-
„ nen de oogen, en dit vocht zelve ontäart,
„ word ſomtyds dik en etterächtig; —— ein-
„ delyk is de afloop der Ziekte minder aan
„ eenen zekeren tyd gebonden; 'er ſterven
„ thans dieren den tweeden dag der Ziekte; en
„ ik heb 'er een ontleed, welken den een- en-
„ twintigſten dag overleeden was." — Dan de Lieden, welke dit *Rapport* weinig goedkeuren, zeggen, dat zy in die gantſche opgaave geen wezenlyk verſchil maar veeleer eene kennelyke overëenkomst vinden; dat de voordracht van die vergelyking zoodanig is, dat men in twyffel raakt of de *Rapporteur* tot een wezenlyk verſchil of tot eene wezenlyke overëenkomst beſluiten zal; en voorts beweeren zy, dat alle die en meer andere verſcheidenheden in de verſchynſels en toevallen,

len, en dat ook alle die verſcheidenheden, welke hy by het openen van Lyken gevonden heeft, niet ſlechts toevallig zyn, maar in alle *Epidemien* van de Veeziekte hebben plaats gehad, en reeds voor lang aangeteekend zyn; en dat men, om hier van volkomen overtuigd te worden, ſlechts heeft na te zien de voorens aangehaalde Werken, inzonderheid de waarneemingen en openingen van Lyken van den hier in zoo kundigen en ervaren ENGELMAN (*a*) — Ik kan dat alles niet ontkennen; doch ik ben van meening, dat men in het beoordeelen van zaaken van dien aart, en verzeld van zulke omſtandigheden niet te ſtreng, of te kies, maar veelëer inſchikkelyk en toegeeflyk zyn moet; waarlyk daar zyn zeer veele goede redenen voor. Immers het is bekend.

1. Dat de *Profeſſor* nooit de Ziekte gezien en behandeld had, en vermoedelyk nooit opzettelyk 'er over had gelezen.

2. Dat hy ſlechts twee Werkjes, dat van CAMPER en VINK op reis by zich had; en dus de Verhandelingen van ENGELMAN, waarin alle de gemelde en andere verſcheidenheden breedvoerig aangeteekend zyn, niet kon raadpleegen. — Wel is waar VINK zegt in zyn Werkje

(*a*) Zie de Verhandelingen van de Hollandſche Maatſchappy der Weetenſchappen, het VI en VII Deel.

je (*a*) „ Gyl. begrypt ligt, dat niet alle die tee-
„ kenen en verschynselen na den dood in alle
„ dieren te samen gevonden worden; zulks is
„ zeer verscheiden in 't eene Beest van het an-
„ der; het een heeft de ziekte zwaarder en
„ langduuriger dan het ander, waar van men,
„ zoo wel als van de byzondere gesteltenis van
„ 't dier, dit onderscheid moet afleiden, zoo dat
„ men bezwaarlyk twee Beesten vinden zal,
„ waar in juist dezelfde verschynselen opge-
„ merkt worden. — Wy hebben zelfs Beesten
„ geopend, welke aan de Ziekte gestorven wa-
„ ren, waar in men naauwlyks eenige of in het
„ geheel geene teekenen van bederf, of aanstee-
„ king, 't zy van binnen, 't zy van buiten, ontdekt
„ heeft, zynde de deelen en ingewanden zoo
„ gaaf, en zoo weinig stank by 't openen
„ der holligheden van Borst en Buik geeven-
„ de, als in gezonden versch geslachte Bees-
„ ten; de Heer ENGELMAN, de Marquis
„ DE COURTIVRON en meer andere heb-
„ ben somtyds 't zelfde opgemerkt.

„ Op verscheiden tyden en plaatsen is de Ziek-
„ te ook in teekenen, toevallen en aangedaane
„ deelen zeer verscheiden geweest." Ik beken
deze *Passagie* is sterk en zeer in het oog loopen-
de; maar het is bekend.

3. Dat de *Professor* zyne reis met veel
zeer verhaasting heeft moeten doen, en dus
ook

(*a*) Lessen over de Veepest, Bladz. 48 en 49.

en dus ook zyn *Rapport* met even zoo veel haast heeft moeten ſtellen; en dus is het meer dan waarſchynlyk dat die *Passage* hem niet in het oog is gevallen, althans zynen aandagt niet zeer getrokken heeft; dewyl zy hem anders veel moeite zou hebben uitgeſpaard, en welligt anders hebben doen denken. —— Hier is bygekomen.

4. Dat hy, wegens den korten tyd, welken hy op reis geweest is, en in welken hy zyne onderzoekingen gedaan, en zyn *Rapport* geſteld heeft, by geene mogelykheid alle die verſcheidenheden, welke ENGELMAN en andere hebben aangeteekedd, heeft kunnen waarneemen, veel min behoorlyk nagaan, overwegen en vergelyken. —— *Hy heeft*, NB., de reis gedaan in 7 dagen; en men rekent, in aanmerking neemende, de ſlechte wegen, en, gelyk hy zegt Bladz. 2, *het ongunſtig ſaizoen, de hooge en met ys bezette Rivieren en andere beletſelen*, dat hy met ryden, vaaren, gaan en ſtaan ten minſt e vier dagen heeft doorgebragt; men rekent dat hy ten minſte één dag aan het ſtellen van zyn *Rapport* heeft beſteed, zoo dat 'er maar twéé dagen zyn overgeſchoten om zyne onderzoekingen te doen, en men ſchat, dat 'er wel een halven dag noodig is om één Beest naauwkeurig te ontleeden en alles behoorlyk aanteteekenen; en dus kan men ligt opmaaken, dat hy niet zoo veel Beesten kan gezien veel min ontleed hebben, als een ENGELMAN en andere; en dat hy ook dus in verre

na niet zoo veele verſcheidenheden heeft kunnen waarneemen, en gevolglyk zyn *Rapport* niet zoo volledig heeft kunnen maaken, als men wel gewenscht en verwagt hadde. — Voeg hier by, dat men uit de weidſche voordragt van zyne bevinding in de geopende Beesten noodwendig moet denken, dat hy al een zeer groot aantal in dien korten tyd moet ontleed hebben. Ook zegt hy zelf Bladz. 5, dat hy te *Afferden* verſcheiden Lyken van Beesten vond, welke hy drie dagen te vooren had krank gezien, en dat hy die *allen* ontleed heeft. —— Men mag zich hier over verwonderen; maar men kan het niet anders dan voor waarheid aanneemen; men heeft geen reden om hem van grootſpraak of gezwets te verdenken; en een Man zoo yverig en zoo handig, wat kan die in een' korten tyd niet al uitvoeren? —— Hier is nog bygekomen

5. Dat in de plaatſen, daar de *Profesſor* geweest is, de ziekte vermoedelyk nog niet lang, of wel niet ſterk geregeerd had: althans het is bekend dat in deze, gelyk in alle andere *Epidemien*, de ziekte in het begin niet zoo kwaadäartig, niet zoo vernielende is, als zy doorgaands in het vervolg word. —— Hy maakt, 't is waar, daar geen gewach van; dan hy mogt veronderſtellen, dat dit genoeg bekend is, en dat de *Commisſie* zulks ook wel weeten en overweegen zou.

Eindelyk ten 6de, (en dit moet men, gelyk ik

ik al herhaalde reizen gezegd heb, onder het oog houden) het *Rapport*, zou het aan alle zyne bedoelingen voldoen, moest een geleerd voorkomen, een *Professoraale* gedaante hebben; en gy zult niet tegenspreken, dat zulk een weidsche Voordracht en opgaaf van gedaane onderzoekingen en ontleedingen daartoe volstrekt nuttig en noodig was; en dus wel voor een ander zeer uitschitterend staaltje moet doorgaan van het gene ik beweren wilde, te weeten, dat het een zeer *Professoraal Rapport* is.

De gegrondheid van deze myne uitspraak of beöordeeling kan men verder ligtelyk opmaaken uit alle die geleerde *explicatien*, of verklaaringen van de waargenomen verschynsels, waarmede hy zyne vergelyking der beide *Epidemien* en zyne Opgaaf van het gene hy by 't openen der Lyken heeft waargenomen, doorweeven heeft; Dat het weigeren van eeten en drinken, mogelyk ten deele af hangt van de pyn, welke zy gevoelen wegens de opgespannen deelen Bladz. 8. — Dat de miskleurige en stinkende afgang in de voorige *Epidemie* ontstond uit den stilstand van de verteeringsorganen; —— Dat die stilstand een gevolg was van de onderdrukking van het Leevensbeginsel, Blad. 8 en 9; —— Dat de Beesten alleen uit zwakheid *overkootig staan*; —— Dat tegen het einde het Leevensbeginsel vermindert door de onderdrukte ademhaalingen, Bladz. 11; — Dat de toestand der Longen nu dezelfde was als in de

voorige *Epidemie*; doch dat hy de verschynsels daar in waargenomen niet gaarn aan koud vuur wil toeschryven, gelyk men voorheen deed; maar aan eene byzondere ontäarting, een byzonder soort van ontsteeking, enz. —— Het is zoo, de *Commissie* had met die nieuwe *explicatiën* niet te schaffen; het *Rapport* was toch niet voor Geneeskundigen ingericht. Niettemin moet men erkennen, dat zy Cieraaden van geleerdheid, staaltjes van het *Professoraale* zyn, en zekerlyk een ontzettend licht over de zaak verspreiden.

Edoch men vindt daar van in die vergelyking der beide *Epidemien* nog een veel meer uitschitterend staaltje. —— Gy weet, het is de plicht, het recht, het zwak, (of hoe zal ik het noemen?) van *Professoren*: dat zy, om uitteschitteren, een nieuw *Systema* moeten verzinnen, of het nieuwe, dat door de andere verzonnen is, voorstaan en bevestigen. Thans nu is, gelyk gy weet, alles *Catarrhaal*; van *Galkoortsen*, *Rotkoortsen*, *kwaadäartige Rotkoortsen*, enz. hoort men tegenwoordig naauwelyks spreeken. Meest alle doorgaande en heete Koortsen zyn thans *Febres Catarrhales*, *Zinkingskoortsen*. —— Men moet de mode volgen; hy die de ziekte van zyn' Patient een *Catarhale*, een *Zinkingskoorts* noemt, is een geleerd *Doctor* en wint terstondt al het vertrouwen; ook willen de Menschen 'er beter aan, die naam is minder afzichtig, minder afschrikkende dan die van Rotkoorts ——

en

en indedaad het doet 'er weinig toe als het kind maar een naam heeft, zoo het maar geene aanleiding geeft tot gevaarlyke mistastingen, dat sommige nog al vreezen, vooräl by jonge en onkundige *Doctoren.* —— Dan hoe dit zy, de *Professor* was met dat nieuw *Systema* vooringenomen Bladz. 24; hy moest derhalven die vergelyking zoó inrichten, dat alles daaröp uitliep dat de Veeziekte voor een *Catarrhale* ziekte moet gehouden worden; dit moest voorkomen als iets nieuws; dit moest den schyn geeven van eene nieuwe, gewigtige en *Professoraale* ontdekking gedaan te hebben; en dit te meer om dat dit, gelyk hy vervolgens doet zien, den weg kon openen tot eene gemakkelyke en zekere geneezing. —— Die bedoeling loopt terstond in 't oog Bladz. 11 en 12 „ In de voorige *Epide-* „ *mie* zegt de *Professor*, even gelyk nu, kugten „ de zieke dieren geduurig, toonen min of meer „ moeijelykheid in het ademhaalen; uit snuit en „ neusgaten ontlast zich slym, welke van ver- „ schillende dikte somtyds etterächtig schynt te „ worden. — Met een woord (en derhalven doet „ dit alles af) alle gevolgen van eene zooge- „ naamde *Catarrhale* ontäarding van het Neus- „ vlies, het binnenste bekleedsel der luchtpyp en „ longebuizen hebben plaats. — De ontleeding „ brengt dezen ziekenstaat aan het oog. Zie Bladz. „ 19 tot 23. —— Trouwens het blyft niet by „ die bedoeling, de zaak is beslist, en het be-

ſluit opgemaakt. „ Nadat wy, zegt de *Pro-*
„ *fesſor*, Bladz. 24, ſedert eenige der laatst ver-
„ loopene jaaren meer naauwkeurige begrippen,
„ ten aanzien der *Catarrhale* ziekten hebben ge-
„ kreegen, dan men te vooren had, zoo ſchynt
„ het my niet meer twyffelächtig te zyn, dat
„ zoo wel de tegenwoordige Veeziekte, als die
„ te vooren is waargenomen, behoort onder
„ dit ſoort van ongeſteldheden gerangſchikt te
„ worden." ——

Zie daar dan met zo weinig moeite, in zoo een' korten tyd, en zonder den geheelen loop der ziekte en alle de onderſcheidene toevallen, waar toe anders veele maanden noodig zyn, te hebben kunnen waarneemen, gelukkig eindelyk den aart ontdekt van eene zoo duistere als verderfelyke ziekte; waar omtrent men eeuwen lang in de diepſte onkunde gebleeven is, en waar naar zoo veele verlichte Geneeskundigen zoo lang, met zoo veel yver en moeite, met duizende Beesten te openen, vergeefsch gezogt hebben. — Zoo dat niet *Profesſoraal* is, verſta ik het my geenzints.

Dat ſtaaltje zult gy nog ſterker zien doorſteeken, als gy Bladz. 24, 25 en vervolg. ziet den weg, dien de *Profesſor* inſlaat om zyn gevoelen te ſtaaven.

Gy zult zekerlyk weeten, dat het al mede een *Geleerd* een *Profesſoraal* recht of zwak is, als men opzettelyk over *Epidemiſche* of *Contagieuſe* ziek-

ziekten schryft, dezelve met andere te vergelyken en het gelyksoortige 'er van aantetoonen. — Ramazzinus, en andere Geneesheeren hebben gepoogd te bewyzen, dat de Veeziekte gelyksoortig is met de Kinderpokjes. — Engelman heeft zich zeer veel moeite gegeeven om de gelykvormigheid dier ziekte met de Mazelen te doen zien. — *Professor* Vink heeft, na eerst veele overeenkomsten met de Kinderpokjes bygebragt te hebben, evenwel verklaard het meest naar het gevoelen van Engelman overtehellen:. — Andere hebben beweerd, dat de Veepest in wezen niets anders is dan eene Rotkoorts en wel eene kwaadaartige Rotkoorts; enz. — Dien weg van vergelyking heeft de Hoogleeraar Brugmans met reden ook ingeslagen; daar hy op de aangehaalde bladzyden zyn gevoelen tracht te betoogen, door de overeenkomst aantewyzen der toevallen in beide de *Epidemiën* en met die welke het *Catarhaale* verzellen. — En inderdaad Gy zult die vergelyking of die overeenkomsten, wel wikkende en weegende, en met die, welke anderen gemaakt hebben, vergelykende, kunnen oordeelen, wie hunner het meest voor zyne zaak heeft in te brengen, en hoe verre het zyne niet of al boven dat van andere te verkiezen zy. — Dit is zeker dat alle de eerstgemelde Auteuren ons niets wyzer gemaakt hebben; althans, gelyk

U bekend is, na dat men over die verschillende gevoelens met rede en ondervinding heeft geraadpleegd, en byzonder in aanmerking heeft genomen, dat de Veepest zich alleen tot de Runderen bepaalt en geene andere Beesten, veelmin menschen aansteekt, en dat haar Gif ook nimmer in eenig Beest of Mensch pokken of mazelen, enz. voortgebragt heeft, zoo is men gekomen, tot die eenvoudige denkbeelden, dat zy eene ziekte is van eene byzondere natuur, ontstaande uit een *Miasma sui generis*, een eigenäartig Gif; —— dat wy den aart van dat Gif even zoo min kennen als dat van andere smetziekten, en vermoedelyk nooit kennen zullen; —— dat wy echter wel weeten, dat het niet is het Pokgif, het Gif der Mazelen of van andere *Contagieuse* ziekten, maar daar van *in natura* verschilt, zoodanig dat het Pokgif nooit de Mazelen, nooit de Veeziekte, en het Gif van deze nimmer de Pokken, Mazelen, enz. verwekt; —— dat het evenwel dikwyls uitwerkingen en toevallen veröorzaakt zeer overëenkomstig met die van andere besmettelyke ziekten; —— edoch dat dit voornaamelyk afhangt van de deelen, op welken het Gif valt, van *complicatien*, verëeniging of samenloop met andere ongesteldheden en meerdere bykomende toevallige oorzaaken; —— dan dat zulks den wezenlyken aart der ziekte niet verandert, en dat die altoos dezelfde blyft. —— Zoo dagten

'er

'er over CAMPER, VINK, MONCHY (*a*) VEERMAN (*b*) en anderen; de laatste teekent aan het merkwaardig gezegde van een' onbekenden doch weldenkenden Geneeskundigen, in de Rotterdamsche Courant van den 22 Augustus 1769: „ De naaste oorzaak is buiten twyffel „ eene wezenlyke op zich zelve bestaande smetstoffe, die aan en in het lighaam der Runderen gebragt, de ziekte verwekt; doch van „ den byzonderen aart dezer stoffe, zoo wel als „ van de wyze van werkinge derzelve, zyn wy „ volstrekt onkundig; en het is meer dan waarschynlyk, dat wy die nooit kennen zullen, „ zoo min als van andere besmettelyke ziekten „ by Menschen. Dit echter schynt te blyken, „ dat die smetstof even als het Gif der Kinderpokjes, altoos hier of daar werkzaam bestaat, „ en zich zelve uitbreidt en vermeenigvuldigt, „ wanneer zy tot vatbaare onderwerpen toegang vindt; zoo dat men de ziekte voor altoos „ uitroeijen zoude, indien men die smetstof vernielen kon." —— En in die eenvoudige begrippen zyn wy blyven berusten, tot dat nu de *Professor* BRUGMANS ons uit dien droom wakker maakt, door zoo middag klaar, als *Pro-*

fes-

(*a*) Zie Verhand. der Holl. Maatschappy XI D. Bl. 356-360.

(*b*) Verhand. over de Smetziekte onder het Rundvee, Blad. 44.

fesforaal, aantetoonen, dat de eigen aart der Runderziekte wezenlyk *Catarrhaal* is: *Dit schynt hem*, zegt hy, *niet meer twyffelächtig toe.* —— Ik weet wel daar zyn 'er, die 'er evenwel zeer aan twyffelen, en 'er nog al eenige gewichtige bedenkingen op maaken. — Nieuw, zeggen zy, kan men dat gevoelen niet noemen; vermits 'er reeds voor lang *Medici* geweest zyn, die de Veepest voor *Catarrhaal* wilden gehouden hebben; ERNSTSTREF beschreef dezelve in het Hamb. Mag. VI Boek Bladz. 390 enz. als een heette *Zinkingskoorts*, en ENGELMAN heeft al voor 35 jaaren dat gevoelen wedersproken (*a*). —— Dan gy zult met my wel gelooven, dat de Hoogleeraar BRUGMANS dit niet moet geweeten, of niet herdagt hebben, of dat hy 'er anders wel gewach van zou gemaakt hebben; want dat hy dit niet gedaan heeft om aan zyne gedagten een zwier van nieuwigheid bytezetten, is niet te denken. —— Daarënboven behoeft gy ENGELMAN maar open te slaan om al aanstonds te zien, dat hy dat *Catarrhaale* gevoelen slechts ter loops, althans niet breedvoerig, heeft tegengesproken; vermoedelyk omdat hy het geene breede wederlegging waardig oordeelde, of wel (het gene ik om myne stelling van het *Professoraale* te begunstigen veel liever gelooven wil) omdat tot zynen

(*a*) Verh. der Holl. Maasschapp. VII Deel, Bladz. 250.

nen tyd toe niemant zulke duchtige bewyzen voor die meening heeft bygebragt als nu onze *Professor.* —— Maar behalven dat, zou men het niet voor nieuw mogen houden, wanneer men op nieuws iets weder te berde brengt, waar aan in zoo veele jaaren niemant meer gedagt heeft? En hoe dikwyls, en hoe gemakkelyk heeft eene *Professoraale* Geleerdheid nieuw gemaakt, het gene oud en versleten was. —— Dan van meer gewicht schynen eenige bedenkingen, die andere gemaakt hebben. Zy meenen; —— dat de *Professor* niet het noodige onderscheid maakt tusschen Epidemische ziekten, die alleen uit de *Constitutio aëris* de gesteldheid der lucht geboren worden, en eigenlyk niet besmettelyk zyn, en die, welke by allerlei gesteldheid des dampkrings, alleen uit een byzonder eigenäartig Gif ontstaan, en altoos besmetlyk zyn; dat de *Morbi Catarrhales* tot het eerste, en de Veepest, Pokken, Mazelen, enz. tot het tweede soort van *Morbi Epidemici* behooren; dat ingevolge daar van de Veepest niets met de Lucht of Dampkring te doen heeft, als voor zoo verre deze misschien het Gif van het eene Beest tot het andere overvoeren kan; het welk zy meenen dat VINK zeer bondig betoogd heeft (*a*); gelyk ook VEERMAN dit reeds voor hem beweerd heeft; Immers zegt deze, zoo de Lucht, aangemerkt op zich zel-

(*a*) Lessen over de Veepest, Bladz. 58.

zelve, de smetstof voortbragt, zou de besmetting vermoedelyk niet juist alleen de Runderkudde aanranden; te recht zegt dan de gemelde Geneeskundige in de Rotterdamsche Courant; *dat de naaste oorzaak geene kwaade gesteldheid in de Lucht is, want dan zou de ziekte algemeener, schielyker en gelyker zich verspreiden, geen sprongen doen, veel meer plaats hebben en geene onvatbaarheid overlaaten, dat is, geene gebeterde Beesten geeven*; dat ook uit dien hoofde de *Catarrhale* Koorts gezonde Menschen aantast, zelfs die niet in de nabyheid van zieken zyn; maar dat volgens den *Professor* Bladz. 29 de Veepest de gezonde Beesten niet besmet; — dat verder een der voornaamste *Criteria*, een groot deel van het *Characteristieke* der *Febris Catarrhalis* daar in bestaat, dat behalven de deelen der Keel en Neus, ook de deelen der Borst of Ademhaling altoos en byzonder zyn aangedaan; doch dat dit van de Veepest niet waar is; immers dat de *Marquis* DE COURTIVRON (*a*) te *Isfurtille* onder een getal van 192 Beesten, waar van 'er maar 16 in het leeven bleeven, niet één gevonden heeft, waar in de Long was aangedaan; — wyders dat het Gif van de Runderpest wel menigmaal valt op de deelen der Ademhaling, en dan gelyke toevallen voortbrengt, als de *Catarrhaale* stof; maar dat dit ook

(*a*) Ibid. Blad. 49.

ook dikwyls niet gebeurt, en zulks gevolglyk den aart dier Ziekte niet kenmerkt; — dat het Gif der Pokken, Mazelen, enz. ook niet zelden op die deelen zich zet, en dan mede zoo genoemde *Catarrhaale* toevallen veroorzaakt, en wel zulke en zelfs alle die, welke de *Professor* opnoemt; maar dat niemant ooit zot genoeg geweest is om die ſmetziekten onder het ſoort van *Catarrhaale* Ziekten te rangſchikken; — en het geene, volgens hunne meening, het weezenlyk onderſcheid tusſchen die ziekten ten klaarſten aan den dag legt, ja het geſchil hier omtrent ten volle beſlist, zyn twee veelbeduidende byzonderheden; de eerſte, dat de Veepest gelyk de Pokjes, Mazelen enz. zich door Inënting laat mededeelen, het welk men de *Catarrhaale* Ziekten niet doen kan, ten minſten nooit in iemands hersſens is opgekoomen, en daarom zekerlyk ook nooit beproefd is; de tweede, dat de Veepest, gelyk de andere gemelde Smetziekten, eens uitgewerkt hebbende, het lighaam onvatbaar laat om 'er voor de tweede reize door aangedaan te worden; het welk van de *Catarrhaale* Ziekten mede, niemant des kundigen beweeren zal, „ De ondervinding zegt CAMPER (*a*) heeft „ immers overtuigende geleerd dat de Beesten, die eens deze Ziekte ondergaan en door-

(*a*) Lesſen over de Veepest Bladz. 83.

„ doorgeſtaan hebben, of ſchoon alle de op„ getelde oorzaaken, ja zelfs de beſmetting in „ den Dampkring blyven plaats houden, voor „ de tweede reize nimmer aangedaan worden, „ al ſtaan of graazen zy midden onder het „ zieke Vee, al drinken zy uit dezelfde em„ mers, en al eeten zy het voeder, door „ het kwyl der ſtervende Beesten bezoe„ deld: —- Kan dit, vraagen zy, van de *Catarhaale* ziekten gezegd worden? Wie derhalven ziet niet zonneklaar, hoe ver het 'er van daan is, dat men de Veepest voor eene *Catarhaale* Ziekte zou kunnen houden? ten zy men alle heete ziekten, die min of meer de Long, Keel en Neus aandoen, zoodanig noemen wil, en dus aan dien naam eene betekenis geeven zoo onbepaald, als nooit eenig Geneeskundige 'er aan gegeeven heeft. —— Ik zwyge van andere, die in twyffel trekken, of 'er wel eigenlyk eene *Febris-Catarrhalis* is, die afzonderlyk en op zich zelve beſtaat, en die men een *Morbus idiopathicus* noemen kan, en of alle *Catarhaale* toevallen in wezen wel iets anders zyn dan louter *ſymptomata morbi*, of *ſymptomatum*. —— Nog minder zal ik gewaagen van eenige, die beweeren, dat de Leer om alles *Catarrhaal* te noemen een zoo gevaarlyke als gemakkelyke toevlucht is voor onkundigen. (*a*) De Schryvers van

(*a*) Kort na dat ik deze *Apologie* afgeſchreven had werd ik ver-

van een zeker Duitsch *Journal* zeggen eene *Dissertatie* van de voorige eeuw geleezen te hebben *De Catarrho, asylo ignorantiæ*, waar in de oude Leer der *Fluxien* en *Catarrhen*, van welke de tegenwoordige Artsen weder het hoofd vol hebben, niet weinig gegispt word. —— Ik erken dat het wel der moeite waard zyn zoude, dat alles eens ter deeg te onderzoeken, en vooral met oogmerk om het wezenlyk onderscheid tusschen de *Morbi Catarrhales* met andere ziekten aantetoonen; waartoe Doctor MICHEL zich zekerlyk zeer veel moeite gegeeven heeft, maar waar in hy, naar het schynt, niet volkomen geslaagd is; – doch gy begrypt ligtelyk dat zulks

verzogt te komen by een Lyder, die, twee dagen te vooren, door onmaatigheid eene *Indigestie* of wel een *Cholera* met zwaar braaken en afgaan gekreegen had, gevolgd door een Koorts, in welke de Lyder min of meer *delireerde*, een gevolg hem by de minste koorts eigen. —— Een vry gezogt *Doctor*, om dat ik elders was, er by geroepen zynde, verklaarde dat de Lyder door een zwaare *Febris Catarrhalis*, (Zinkingskoorts) was aangetast en *ordonneerde* ingevolge van dien, hetwelk de Familie niet weinig ontstelde. —— Dan ik by hem komende vond hem geheel zonder koorts, ja gansch hersteld en zonder dat de Lyder van de voorgeschreven medicynen iets had willen inneemen. —— Het bleek derhalven klaar, dat zyne koorts, zo wel als zyne braaking en loop niets anders geweest was dan een gevolg van eene ontstelde spysverteering en op zyn meest een *Ephemera* of eensdaagsch Koortsje; maar te gelyk bleek het even duidlyk dat de Doctor of de ziekte niet gekend, of 'er te los overheen geloopen had, en dus uit onkunde of losheid zynen Lyder ligtelyk *ad patres* zou hebben kunnen zenden.

zulks hier myne zaak niet is; veelmin om alle die bedenkingen, waar door des *Professors* geleerdheid zou schynen verkort te worden, uitvoerig te wederleggen, dewyl ik alleen maar te betoogen had dat zyn *Rapport* regt *Professoraal* was.

Nog een uitmuntend staaltje daar van meen ik te vinden in 's *Professors* gevoelen over de besmettelykheid der Veepest, en in de voordracht van het zelve, Bladz. 28 — 36. Althans de Paragraaph Bladz. 29: *Hoe het zy, gezonde Beesten worden niet besmet enz.* heb ik vry duister, en gevolglyk vry geleerd gevonden. Ik kon 'er by de eerste leezing, en zoo heb ik 'er meer ontmoet, geen mouwen aanzetten. Even wel na dezelve min of meer bestudeerd te hebben, gelyk men een geleerd werk doen moet, vond ik dat de Hoogleeräar kortelyk wilde zeggen of te kennen geeven, dat daar ter plaatse, waar hy geweest is, de ziekte niet van de zieke tot de gezonde stallen overslaat; en dus dat 'er alle hoop is dat deze geduchte krankheid spoedig zoude ophouden, indien men slechts voor eenigen tyd verhinderde dat geen Rundvee, hoe genaamd, van het eene stal naar het andere vervoerd wierd, ten zy dezelve elders NB. *zonder besmetting* op nieuw ontstaan mogt, het geene hy *zeer mogelyk* houdt. — Hoe het mogelyk zy, dat de ziekte *zonder besmetting* ontstaan zou, dat begryp ik niet; dat is zekerlyk

eene

eene *Profesforaale* gedagten; ten zy men hier *eruditionis causa* een *sub intelligitur* ftellen moet, te weeten *zonder besmetting door onmiddelyke aanraaking;* en welligt zullen 'er meer zyn, welke die *pasfagie* zonder deze *explicacie* niet verftaan hebben. —— Edoch veel meer *Profes-foraal* is het geene de Hooggeleerde Heer BRUGMANS hier aangaande de befmettelykheid der Veeziekte te berde brengt. Al aanftonds bemerkt men Bladz. 30 eene wending in het *Rapport*, die ftrekken moet om iets nieuws, ten minften dat als nieuw en meer verlicht, moest voorkomen, voor den dag te brengen: „

„ Dan hier komt, zegt de *Profesfor*, eene „ andere Vraag in aanmerking, of naamelyk de „ Lyken aan de Veeziekte geftorven, en derzel- „ ver deelen in ftaat zyn om de befmetting „ voort te planten? ...... Van alle tyden is „ het gevoelen aangenomen, dat Lyken van „ Menfchen en Dieren, aan befmettelyke ziek- „ ten overleeden, ook na den dood befmette- „ lyk waren." ——— Wel is waar de *Marquis* DE COURTIVRON heeft reeds voor ruim 25 jaaren (het gene de *Profesfor* niet fchynt geweeten te hebben) gemeend door proeven beweezen te hebben, dat de Huiden van aan de ziekte geftorvenen Beesten niet befmetten; en VINK (*a*) heeft dat gevoelen aangenomen met

(*a*) Lesfen over de Veepest Blad. 111,

met die uitzondering, dat hy zulks wel zou durven vertrouwen van Beesten, die in het eerste begin der ziekte geslacht worden, maar vooral niet van die, welke de ziekte hevig gehad hebben. —— Ook heeft CAMPER in navolging van DE COURTIVRON daar proeven van genomen, doch geen voldoende, gelyk hy zelf te kennen geeft. (*a*) -- Edoch dit niet rekenende, moet men erkennen; 't is wezenlyk zoo als de *Professor* zegt, de besmettting door Lyken is een aangenomen gevoelen; ja zoo veele eeuwen lang als men de Veepest gekend heeft, heeft men dezelve voor volstrekt zeker gehouden, en men heeft gemeend, dat het iets wonderspreukig zyn zou te denken, dat, te gelyk met den Lyder, het Gif sterft, en de smetstof alle haare kracht van besmettinge verliezen zou. ---- Ook had men zoo veele spreekende voorbeelden en getuigen van besmettelyke ziekten, van Pest, Rooloop, Pokken, enz. ontstaan door rottende Lyken en Krengen bloot te laaten liggen, door het openen van graaven, door het bezoeken van dooden, ja door het ontleeden van dezelven enz., dat men schier meende, dat hy die zulks in bedenking nam, in zyne hersfens moest geprikt zyn. Gy zult zoo wel weeten als ik, dat 'er by de Auteuren, welke over die ziekten of derzelver oor-

zaa-

(*a*) Lesſen over de Veepest, Bladz. 87 en 88.

zaaken, en by zoo veele als 'er over de *Contagia* geschreeven hebben, eene menigte van voorbeelden van te vinden zyn, zoo dat het overtollig zou zyn dezen Brief daar mede nog wydloopiger te maaken, ware het niet dat het ook nuttig en leerzaam voor andere zyn kon. VAN SWIETEN (*a*) over het Gif der Pokken handelende, zegt: *Imo post mortem nequidem cessat hujus Contagii Virus, uti constitit ex casibus ante allegatis, qui docent, ipsum cadaver hominis hoc morbo extincti nocuisse. —— Perierat hoc morbo Infantulus sex Septimanarum et nondum illo tempore videram alium in urbe decumbentem variolis, licet numerosam satis praxin exercerem; ornatis flosculis cartaverculum, more patrio, ex vicinia plures invitantur ut cadaverculum viderent expositum in amplo conclavi, et quidem tali, in quo non decubuisset, dum viveret, imo satis longe inde remoto; paucis diebus post, omnes aegrotare coeperunt hoc morbo, qui nondum illum passi fuerant, et accesserant, ut viderent, pauco tantum tempore ibi morati:* dat is: „ Ja zelfs na den dood houdt het Gif van de„ ze smetstof niet op te werken, gelyk uit „ de voorens bygebrachte voorbeelden gebleken „ is, welke leeren dat zelfs het Lyk van een „ Mensch aan deze Ziekte overleden, besmet „ heeft. —— Daar stierf een Kindje, van zes „ wee-

(*a*) *Commentar.* in HERM. BOERHAVE *Aphor.* Tom. V. pag. 20.

„ weeken oud, aan deze ziekte, en ik had „ op dien tyd nog niemant aan de Pokjes ziek „ leggende gezien, niet tegenſtaande ik een „ vry groote praktyk oeffende. Zeer veele „ Kinderen uit de Buurt, werden na de Vader- „ landſche gewoonten genoodigd om het met „ bloempjes opgeſchikte Lykje te zien, lig- „ gende in een ruim vertrek, en dat zelfs ver „ afgelegen was van dat waar in het, terwyl „ het leefde, had ziek gelegen, weinig dagen „ daarna, werden alle de Kinderen, door de „ ziekte aangetast, die dezelve nog niet gehad „ hadden, en die gekomen waren om het Lyk- „ je te zien, niettegenſtaande zy 'er maar een' „ korten tyd by vertoefd hadden." — Zoo overtuigend als het indedaad verſchrikkelyk is, ſchynt het geval het welk men in het *London-Magazine* van 1752 geboekt vindt, en aan welks echtheid ik, na ingenomen *informatien*, niet mag twyffelen. „ De Doodgraaver te *Chel-* „ *wood* opende voor een kleinen tyd een Graf, „ waarin voor 30 jaaren een Man was begraaven, „ die aan de Kinderziekte geſtorven was. Het „ Lyk lag, zoo als de Man by zyn leeven be- „ volen had, in een' eikenhoute Kist, die nog „ zoo gaaf was, dat men dezelve geheel uit het „ graf zou hebben kunnen neemen; maar de „ Doodgraaver dat niet kunnende gedaan kry- „ gen, doorſtak met zyn ſpaa het dekſel; en „ terſtond kwam 'er zoo een verſchrikkelyke

„ ſtank

„ ſtank uit, dat hy dergelyk te vooren nooit
„ gerooken had. —— Nadien het Lyk, dat nu
„ in dat Graf moest gezet worden, van een'
„ Perſoon van aanzien was, kwamen niet al-
„ leen alle Lieden van het Dorp, maar ook
„ veele uit de naby gelegene plaatſen op de
„ begraaffenis. — Weinig dagen daarna kreegen
„ veertien menſchen de beginnende toevallen der
„ Kinderpokjes, en kort daarna openbaarde zich
„ die ziekte op twee na by alle de inwoonde-
„ ren van het Dorp, die dezelve nog niet ge-
„ had hadden; hoewel de ziekte over het ge-
„ heel zoo goedäartig was dat 'er niet meer dan
„ twee aan ſtierven. —— Intusſchen verſpreide
„ zich de beſmetting door de geheele nabuur-
„ ſchap en door alle Dorpen, waar Lieden
„ woonden die de begraaving hadden byge-
„ woond." —— Edoch hoe beſlisſend men dit geval ook houden mag, om overtuigd te worden, dat de doode Lyken, van Menſchen aan de Kinderpokjes geſtorven, wel degelyk beſmetten, nog veel ſterker is het, en men zou waarlyk zeggen het doet alles af, 't gene ik zeker weet, dat een onderneemend Geneesheer met het beste gevolg heeft ingeënt met Pokſtof genomen uit een Lyk, aan die ziekte geſtorven. —— GARMAN *L.* 2. *Tom.* § 58. Verzekert dat de Pest is medegedeeld geworden door de beet van een Vlieg, die op het Lyk van iemant aan de Pest geſtorven geäast had. —— In-

de *Act. Nat. cur. Dec.* 3, *ann.* 7 *Observ.* 198 heeft men een geval van eene kwaadäartige besmettelyke Koorts verwekt door het ruiken aan bloemen, waar mede een Lyk, aan die ziekte gestorven vercierd was. —— Betreffende de Rodeloop verhaalt PRINGLE, een Man, die nog al eenig geloof verdient, in zyn Werk over de Legerziekten, een' Persoon gezien te hebben, die ontwyffelbaar door het bewaarde bloed van eenen Roodeloopigen Lyder besmet was. —— En wat de Veepest zelve aangaat, genoegsaam alle de Auteurs, welke over die ziekte geschreven hebben, zyn eenpaarig in dat begrip geweest en gebleven, dat de Lyken en deelen der Beesten aan die ziekte gestorven, voor gezonde Runderen besmettelyk zyn, en op dat begrip berusten de zoo veele voorzieningen, behoedmiddelen en maatregelen als zy ter afweeringe van de besmetting in hunne schriften hebben voorgeschreven; en het is ook uit dat beginsel, dat voortgevloeid zyn alle die Plakaaten, Ordonnantien en Beveelen, die de Souvereinen van zoo veele Landen, ten tyde van eene *Epidemie* der Runderpest, hebben doen *publiceeren*, om voortekomen, dat door het onbehoorlyk begraaven van Beesten, door het verkoopen van hunne huiden, smeeren, ingewanden enz. de besmetting voortgeplant worde. —— En indedaad men meende, dat de waarneemingen, de gevalien, waar op dat gevoelen zoo algemeen is aangenomen,

men, zoo meenigvuldig, zoo baarblykelyk, en zonder hetzelve zoo onverklaarbaar waren, dat het tot hier toe buiten DE COURTIVRON niemant in de gedagten gekomen is om 'er de minste bedenking omtrent te maaken, veelmin om 'er eenige regtstreeksche proeven omtrent in het werk te te stellen. —— Dan gelukkig, de Hoogleeraar BRUGMANS is opgestaan, en heeft de eerste pooging gedaan om ons uit dat verouderde vooröordeel, uit die algemene Volksdwaaling, dat de Lyken of deelen van Menschen of Beesten, aan besmettelyke ziekten overleeden besmetten, te regt te brengen; en ons beter te verlichten, dit was voor hem bewaard. — En waarlyk, alle argumenten, en zyn gevallen waarmede hy Bladz. 31 - 36 zulks onwaarschynlyk poogt te maaken, en hoop geeft om 'er ons volkomen van te overtuigen, zyn zoo byzonder, zoo treffende, dat een ieder, die dezelve, zonder de vereischte kundigheid leest, 'er voor stil moet staan. —— Zoo ver had men het wel gebragt, dat men goede redenen meende te hebben om te gelooven, dat de besmetting niet zonder onmiddelyke overbrenging of aanraaking der smetstoffe van het eene Beest tot het andere overgebragt wordt, en dat de lucht of Dampkring misschien nimmer dezelve overvoert. Onder andere heeft de *Professor* VINK (*a*) dit vry

(*a*) Lessen over de Veepest, Blad. 58.

vry aanneemelyk gemaakt; hoewel men zich verwondert dat hy dit niettegenſtaande zoo ſterk aandringt (*a*) om het beſmette geſtorvene Vee in een afgelegen hoek te begraaven, en de mist, pis, kwyl, en wat ook van een ziek Beest gekomen is, in diepe kuilen of putten te werpen, en ryklyk met aarde te bedekken, opdat deze de beſmetting niet mogten voortzetten; waarïn, gelyk hy wel zegt, de Boeren ook al te onächtzaam en nalaatig zyn. —— Evenwel zyn 'er, die zelfs tegen dit gevoelen nog al eenige gewichtige bedenkingen maaken. —— Ik zelf heb in de voorige Veepest verſcheiden ſtallen bezogt, waar in de ziekte gekomen was, niettegenſtaande men zorgvuldig allen omgang, met ziek Vee zorgvuldig vermyd, en alle wegen tot mededeeling naauwkeurig afgeſneden had. —— Ook heb ik de beſmetting meermaalen zien overſlaan tot veräfgelegen ſtallen, terwyl zy tusſchen beide gelegene ſtallen had vrygelaten, en mede zonder dat 'er de minſte gemeenſchap had plaats gehad. —— Ik heb deze en dergelyke gevallen nooit beter weeten te verklaaren dan door te ſtellen, dat de Lucht de ſmetſtoffen moest overgebragt hebben van doode en rottende Lyken van Beesten, die door de Lieden van de beſmette naast- of nabygelegen ziekeſtallen, onächtzaam behandeld en ſlordig begraaven worden, of wel,

heb

(*a*) Ibidem Bladz. 118.

heb ik ook dikwyls gedagt, door koevliegen, die ik niet zelden in meenigte op die krengen en zelfs op de kop en neus van leevende en zieke Beesten, heb zien aazen; welke diertjes men door Plakaaten even zoo min verbieden en beletten kan om de smetstof overtebrengen, als men zulks den dampkring kan doen. — Overëenkomstig hier mede schreef de meergemelde Geneeskundige in de Rotterdamsche Courant: „ De smetstof schynt niet zeer vlug; de Lucht om „ gemelde redenen niet zeer gereed om ze over „ te voeren; maar waarschynlyk wordt zy over- „ gebragt door opgetrokken en neerzakkende „ dampen; door het water der slooten; door het „ gras, hooy en andere voedsels, besmet met „ het snot en kwyl der zieke Beesten; veelligt „ ook door het overwaaijeen van besmette „ pluim-zaaden; door Wespen en Vlie- „ gen; en langs eene meenigte andere nog onbe- „ kende wegen. Zy schynt ook meer door de „ zwelging dan door de Ademhaaling (*als blykt*, „ *alzoo de eerste wegen steeds, de Longen zeer* „ *zeldsaam en deze mogelyk nooit dan toevallig* „ *aangedaan worden.*") in het lighaam te komen. (*a*) — Dan nu de *Theorie* van den *Professor* BRUGMANS ziende, wil ik alle die denkbeelden gaarne laaten vaaren; ik vind de redenen,

(*a*) Zie VEERMAN over de Smetziekte van het Rundvee, Bladz. 47.

gen, waaröp zy steunt, de bewyzen, die hy 'er voor bybrengt, zoo *Professoraal*, dat men 'er alle eerbied voor dient te hebben; ook zyn de bedenkingen, die ik 'er tegen heb hooren opperen, van zoo weinig klem, dat men ze slechts heeft aanteroeren om de zwakheid 'er van daadelyk te bespeuren.

Het gevoelen van den *Professor*, zeggen sommige is slechts eene *Theorie*, die hy, gelyk hy zegt Bladz. 31 van de besmettelyke ziekten gevormd heeft, en wel eene *Theorie*, die, *jure Professoris*, tegen het gemeen gevoelen is, en waar van het derhalven het zelfde lot te vreezen is, dat duizende *Theoriën*, *Hypothesen*, inbeeldingsvruchten, herschenschimmen, ondergaan hebben. — Dan wat doet 'er dat toe, als zyne *Theorie* maar op ondervindelyke gronden steunt? — Zegt niet de *Professor?* „ Maar deze *Theorie* „ konde wel aanleiding geeven om de Natuur „ door proeven te ondervraagen, doch nimmer „ dienen om vooräf te bepaalen hoedanig zy werkte." —— Hy spreekt, gelyk gy ziet *in tempore praeterito imperfecto*, in den onvolmaakten voorledenen tyd, en wel, naar het schynt, *Modi indicativi*, van de *Toonende wyze* en dus moest men vastftellen, dat hy 'er reeds, schoon onvolmaakte, proeven genomen had. —

Trouwens dit toont hy gedaan te hebben. „ Zy- „ ne *Theorie* zegt hy, heeft hem meerder stoutheid „ gegeven, dan hy anders zou gehad hebben, om

Ly-

„ Lyken van menschen, aan besmettelyke ziekten
„ gestorven, niet alleen aan te raaken. (ô Ver-
„ schrikkelyke stoutheid!) maar ook, kort na
„ den dood, te ontleeden. —— Dus behandelde
„ ik veele Lyken van Lyders door Persloop,
„ Rotkoortsen, kwaadäartige Zinkingskoortsen
„ en andere ziekten, meer of min besmettlyk ge-
„ houden, en nimmer heb ik of eenigen dier
„ Jongelingen, welke my telkens yverig by-
„ stonden, het minste ongemak geleeden.

Immers deze ondervinding is niet te weder-spreeken. —— Echter heb ik 'er ontmoet, die 'er niet mede te vreeden zyn. Zy willen, zeggen zy, die stoudheid van den *Professor* gaarne *admireeren*, om dat dit waarschynlyk ook éene van de bedoelingen is, waarom hy dezelve aanvoert; hoewel 'er meer geweest zyn, welke die zelfde stoutheid gehad hebben; maar hoeveele dergelyke stoute daaden zyn 'er niet strafseloos begaan, die daarom geen lof verdienen, en waar voor andere hebben moeten boeten? — Zelfs meenen zy wel te weeten, dat 'er voorbeelden zyn van Ontleeders, aan wie die stoutheid zeer kwalyk bekomen is, en dat, zelfs de Leidsche Academie daar voorbeelden van gezien heeft in eenen RUTACH, en eenigen dier Jongelingen, welke hem yverig hadden bygestaan. —— Zy merken verder aan, dat zy wel meenen *geinformeerd* te zyn, dat de *Professor* BRUGMANS heeft te kennen gegeeven, dat

dat hy uit die ondervindingen, zeer in twyffel was geraakt, of de ziekten, die hy hier opnoemt wel besmettelyk zyn; gelyk zulks ook door veele Geneeskundigen word tegengesprooken, en zo dit zo is, zeggen zy, kan de *Professor* 'er geen gevolg uittrekken tot de onbesmettelykheid van wezenlyk besmettelyke ziekten, gelyk de Pest, Pokken, Mazelen, Veepest, enz. —— Dan nog, zeggen zy, al ware dat alles zoo niet, men moet altoos in 't oog houden, dat 'er om door eene besmettelyke ziekte, hoedanig dan ook, aangetast te worden, altoos by noodzaaklyk is eene *Causa prædisponens* eene vatbaarheid, en dat zonder deze geene smetstof, van wat ziekte ook, immer besmet; en daarteboven, dat dikwils menschen, welke die vatbaarheid hebben, evenwel in een *Epidemie*, en schoon zy 'er zelfs zich aan blootstellen, geheel vryloopen.

Daar is zekerlyk geene *Epidemie*, die daar van niet ontelbaare voorbeelden opgeeft. —— Hoe veele Practizyns zyn 'er niet, die besmettelyke lyders behandeld, ja flordig behandeld hebben, die 'er niet door zyn besmet geworden, terwyl andere 'er wel deegelyk door zyn aangestooken? —— Ik ken 'er zelfs die Jaaren lang ingeënt hebben, zonder door de Pokjes aangetast te worden, niet tegenstaande zy wel verzekerd meenen te zyn dezelve nooit gehad te hebben. —— Ook zou het niet moeijelyk zyn te

doen

doen zien, dat zulks ook by de Runderpest plaats grypt. —— (*a*)

Edoch hoe ſterk deze *argumenten* ook klemmen mogen, gy zult my toeſtaan dat zy de *Theorie* van den *Profesſor* nog veel meer verzwakken zouden, byaldien hy geene andere gronden 'er voor had bygebragt. —— Ik zal niet ſpreeken van zyn *argument* uit de *Analogie*, Bladz. 32, of de overeenkomst van de Veepest met de zoo even gemelde ziekten getrokken; want gy zoudt my kunnen tegenwerpen, dat die *Analogie* door de aanmerkingen, die ik boven daar omtrent bygebragt heb, zeer verzwakt is; maar ik bidde U lees de *directe* waarneemingen, die hy daar en vervolgens bybrengt, en zeg my dan, of gy zyn gevoelen niet alzins gegrond vindt. — Gy zult, hoop ik, gelyk ſommigen, die zich moeijelyk laaten overtuigen, niet vraagen, of die drie of vier gevallen wel het vereïschte geloof verdienen? — Of zy kunnen opweegen tegen zoo veele andere reeds bygebragte waarneemingen en gevallen, uit welke men meent met grond tot die beſmettelykheid te mogen beſluiten?

Of

(*a*) VINK zegt: „ Even als in de Kinderziekte zyn 'er „ Runderen, die in 't midden der beſmettinge niet beſmet wor- „ den. Zelfs niet by herhaalde Inëntingen; onder de 192 „ Beesten, die de Marquis DE COURTIVRON te *Iſurtille* „ zag, en waar van 176 door de ziekte wierden weggeſleept, „ bleeven 'er 9 vry.

Of men ſtaat kan maaken op het getuigenis van zulke gemeene lieden, die, zoo zy al niet te onnozel, te onkundig zyn om wel waar te neemen, doorgaands het wonderbaare beminnen, en niet zelden gewoon zyn hunne verhaalen 'er mede opteſchikken, het zy uit eigen belang, het zy om gehoord en bewonderd te worden, of om andere redenen? —— Of de *Profesſor* wel onderzogt heeft, of die geſtorvenen beesten lang en zwaar ziek geweest waren; dewyl VINK en andere meenen, dat men de beſmettelykheid der Veepest daar naar ook moet afmeeten? Dan, hoe dit ook zyn moge, en al waren die vertelſeltjes volkomen waar, dan nog meenen zy, dat men 'er op toe moet pasſen al het zoo even aangemerkte noopens het vryloopen van ſommige Menſchen en Beesten, geduurende eene *Epidemie*.

Edoch, het gene wel het ſterkſte bindt, alle die, en dergelyke gevallen, zeggen zy, leeren niets meer dan dat het gif der Veepest niet zo ligt, niet zo gereed, door de lucht, ſpys of drank over gebragt word als men zich anders wel inbeeld; gelyk dit van meer ſmetſtoffen bekend is. —— Wie weet niet dat men niet gemakkelyk de Pokken mededeelen kan door de pokſtof enkel op de huid te ſmeeren of te wryven, maar dat men noodig heeft een wondje te maaken, en dat het dan zelfs nog niet altoos gelukt? —— Hoe veele kinderen hebben niet

met

met anderen, die pokjes hadden, gegeeten en gedronken, zonder besmet te worden, en die echter naderhand de kinderziekte gekregen hebben? ——

Met het ongeluk van den *Professor* Bladz. 35 en 36 zal ik my niet ophouden, dewyl het niets ter zaake doet, en *extra* gelukkig is afgeloopen; het gene ook wel te wagten was; *dewyl het*, gelyk hy zegt, *uit veele waarneemingen zeker is*, *dat de ziekte noch Menschen, nog ander Vee besmet*; waarom sommige niet geheel ongepast aanmerken, hoe de *Professor*, daar hy zoo sterk op zyne *Theorie* was, en zyne onverschrokken stoutheid zoo had laaten doorstraalen, zich daar over zoo ongerust konde maaken, en hoe hy zeggen kon, dat *de ziekte aan hem waarschynlyk was ingeënt?* Ten zy hy in 't begrip ware, dat het gif van de Veepest eêr eenen Hoogleeräar dan eenig ander Mensch aansteeken zou.

Dit alles nu aanmerkende, kan men zekerlyk de onbesmettelykheid der lyken, der huiden, enz. uit die getuigenissen niet zoo ontwyffelbaar opmaaken, als misschien de Hooggeleerde *Rapporteur* wel gewild heeft, ten minste als het aan onkundigen, is voorgekomen. —— Edoch, om wel te *Critiseeren*, moet men Rechtvaardig zyn, de *Professor* zelf immers, na zyne *Theorie* meer dan waarschynlyk gemaakt te hebben, zegt Bladz. 33. „ Hoe het moge zyn, het is

„ ech-

„ echter *verre af*, dat de zorg der Lands-Be-
„ ſtierderen overtollig zoude zyn in het verbie-
„ den van vervoering en bewaaring van eenige
„ deelen van deze Lyken; zoo lang immers
„ de zaak nog niet ten volle beſlist is, is het
„ beter te veel, dan te weinig voorzorgen, ter
„ voorkoming van de verſpreiding der beſmet-
„ ting te gebruiken. ——" Hier toch ziet men
klaar, dat zyn vertrouwen en hoop op zyne
Theorie echter *verre af* zyn van zoo groot
te weezen als men zou gedagt hebben, toen
men las Bladz. 30. „ Schoon het gene ik
„ ten deezen opzichte voortedraagen heb, *mo-*
„ *gelyk* niet genoegzaam zal gerekend worden,
„ om deze vraag *volkomen* te beſlisſen; kan
„ het zelve echter gelegenheid geeven, dat
„ ook andere met my hier op bedacht, *einde-*
„ *lyk met volle zekerheid* zullen kunnen bepaa-
„ len, wat men in dezen te gelooven hebben;
„ enz. — Ook zegt hy Bladz. 31, dat zyne
„ *Theorie* wel kon dienen om de Natuur door
„ proeven te ondervraagen; doch nimmer die-
„ nen om vooraf te bepaalen, hoedanig
„ zy werkte. — Voor het overige is het
niet te betwisten het geene hy Bladz.
38 en 39 zegt. „ konde het *intusſchen*
„ voor zeeker gehouden worden, dat de Lyken
„ nooit beſmetten, zoude ten minſten een deel
„ der ſchaade, door de Veeziekte veröorzaakt
„ worden weggenomen. —— Dat *intusſchen*

„ be-

behaagt my hier niet, ik wilde liever zeggen: *konde het in 't vevolg, uit ontwyffelbaare Proefneemingen voor zeeker gehouden worden.* want met het *intusſchen voorzeeker te houden* zou men zeer onvoorzichtig handelen en veel ſchaade kunnen veröorzaaken; maar zoo het uit zulke Proeven bleek, dat de Lyken enz. niet beſmetten, dan zou 'er buiten twyfel veel voordeel uit ontſtaan, niet alleen ten aanzien van de Huiden, maar ook ten opzichte van het Vleesch dat men dan wel ligt zonder nadeel zou kunnen eeten, gelyk dit reeds door VINK en andere beweerd is; hoe wel ik in het gemelde vertoog van den *Ex professor* BICKER, meene geleezen te hebben, dat daar door eens eene zwaare *Epidemie* van Rotziekten onder de ſchamele gemeente verwekt is.

VEERMAN, die zich veel moeite gegeeven heeft om te betoogen, dat het Vleesch van beſmette en vooral van aan de ſmetziekte geſtorvene Beeſten ſchadelyk, gevaarlyk, ja ſomtyds doodelyk is, gewaagt ook van eene kwaadaartige Rotkoorts, op een naby Leiden gelegen dorp ontſtaan door het eeten van zoodanig Vleesch en welke zeer veelen ſchielyk deed omkoomen (*a*). KIRCHERUS heeft een dergelyke beſmettelyke *Epidemie* aangeteekend door het eeten van zoodanig Vleesch veröorzaakt. Men vind ook in BALDINGERS *Magazin fur Aerzte*, 8 B.

6

(*a*). Over de ſmetziekte, Bladz. 115 -- 122.

6 St. verscheiden voorbeelden van de nadelige gevolgen 'er van aangeteekend. - En het géen volgens VEERMAN alles voldingt, is het geval door UNZER in zynen ARTZ beschreeven, van twee Huisgezinnen, die kennelyk door het eeten van Vleesch van één Dier aan de ziekte gestorven, van allerzwaarste toevallen werden aangetast, en waar van één Lyder ellendig stierf.

Ik ben het derhalven met den *Professor* BRUGMANS volkomen eens, dat het der moeite dubbeld waardig, en van zeer veel belang zou zyn zulks eens door ontwyffelbaare proeven te beslissen; maar het verwondert my dat men daar over zoo veel waater vuilmaakt, en het den *Professor*, wiens vernuft anders zoo vindingryk is, niet op de gedagten is gekoomen om daar toe een zoo gereed en gemakkelyk als zeeker middel aan de hand te geeven, althans het schynt my toe, dat men, om ons uit die zorgelyke twyffeling te helpen, slechts eenige gezonde Beesten met het snot, de kwyl enz. van Beesten aan de ziekte verschillende tyden gestorven had in te enten, en anderen te gelyker tyd aan de uitwazeming der Lyken Huiden enz. een genoegzaamen tyd bloot te stellen. Ik verbeelde my dat gy dit denkbeeld gantsch niet verwerplyk zult oordeelen; en voorts ook in het al hier bygebragte van des *Professor Theorie* een uitmuntend staalje vinden van het *Professoraale* dat, in zyn *Rapport* doorstraalt.

Ik

Ik ga over om het laatste staaltje, daar van U onder Uwen aandagt te brengen, en dat zoo ten aanzien van het nieuwe als van het belangryke nog veel meer dan de voorige uitschittert. —— Tot hier toe hebben alle beroemde Geneeskundigen en Vee-Artzen, die de Runderpest veelmaalen gezien, die duizenden van Beesten van deze ziekte aangetast behandeld hebben, die alle mogelyke poogingen in 't werk gesteld en alle bedenkelyke middelen aangewend en beproeft hebben, uit hunne bevindingen, waarneemingen en proeven, zoo wel als uit den aart der ziekte besloten, dat dezelve eigenlyk gezegd niet te geneezen is, dat toe zou noodig zyn een eigenaartig tegengif uit te vinden maar dat dit waarschijnlyk nooit zal gevonden worden.

Lees hoe wanhoopig 'er zich over uitlaat de *Professor* VINK (*a*). Tot de Geneezingswyze overgegaan zynde, hy: „ wat belangt de middelen, welke in de ziekte zelve worden aangewend, hier in bely ik openhartig myn gering vertrouwen en onzekerheid; en waarom zou ik zulks ontveinzen, of Ul. met groote hoop vleyen.

„ Dit myn gezegde word door de grootste Mannen in de kunst bevestigd, welke getuigen, dat, niettegenstaande de meenigvuldige „ proe-

(*a*) Lessen over de Veepest, Bladz. 67.

„ proeven en zorgen geduurende zoo veele jaa-
„ ren, als deze Veepest op herhaalde tyden ge-
„ regeerd heeft, met onvermoeide vlyt in 't
„ werk gesteld, men zich niet beroemen kan
„ van iets gevorderd te zyn. —— En tot het
„ laatste tydperk der ziekte gekomen zynde,
„ zegt hy: (*a*) De ziekte heeft nu zoo verre
„ de overhand genomen, dat niets meer in staat
„ is dezelve te overwinnen, dan een tegengif,
„ 't geen wel te hoopen, maar nog eer te vree-
„ zen is, dat nooit zal ontdekt worden; 't geen
„ wy hier zeggen, is reeds van de eerste tyden
„ dezer besmettinge af en nog heden van de
„ grootste en oprechtste Schryvers verzekerd. —
„ Wy verklaaren dan in dezen zoo ver gevor-
„ derden staat alle middelen vrugteloos, ja scha-
„ delyk, wyl men gevaar loopt, door onzeke-
„ re en dikwyls het Gif meer gaande maakende
„ middelen, de ziekte te verërgeren, en de Na-
„ tuur in haare heilzaame pogingen, welke zy
„ dikwyls nog aanwendt en ons onbekend
„ zyn, te verhinderen of te dwarsboomen." —
„ Niet minder wanhoopende is het gezegde van
den *Professor* DE MONCHY. (*b*) „ Onderzoe-
„ kende, hoe ver men in de ontdekking van een
„ gepast behoed- of Geneesmiddel, om de lig-
„ haa-

(*a*) Bladz. 81.

(*b*) Verhandel. van de Holl. Maatschappy der Weetenschappen XI D. Bladz. 363 en 364.

„ haamen der Runderen in het geheel niet, of
„ minder vatbaar voor de besmettinge te maa-
„ ken, of om de ziekte, reeds daar zynde, te
„ genezen, gevorderd zy, vindt men zich on-
„ gelukkig gedwongen, om te moeten beken-
„ nen, dat oneïndig veele middelen van aller-
„ leyën aart en natuure, in 't gemeen, ontlas-
„ tende, afleidende, verkoelende, verwarmen-
„ de, verdunnende, samentrekkende, de rot-
„ ting tegenstaande, versterkende, wormen af-
„ dryvende, enz. in 't byzonder aderlaatingen,
„ buiköpenende, zweetdryvende, dragten,
„ blaartrekkende, darmspuitingen, wassingen
„ van den bek met water, azyn en zout, in-
„ spuitingen in de neusgaten, rookingen, azyn,
„ room van wynsteen, zuurdeeg, gekaarnde
„ melk, wey, salpeter, gemeen zout, ammo-
„ niac-zout, honig, stroop, gouds en kamille-
„ bloemen, windbreekende zaaden, campher,
„ kina, teerwater en duizend anderen, welken
„ min of meer kundigen sedert veele eeuwen,
„ maar vooral in de laatst verloopene 25 jaaren
„ beschreeven, en in 't werk gesteld hebben, vol-
„ strekt onvoldoende, ja veeleer schadelyk be-
„ vonden zyn; invoegen niet weinigen bewee-
„ ren; dat 'er zoo veel, indien niet meer Bees-
„ ten door de ziekte heen worstelen, wanneer
„ men dezelve geheeel aan de Natuure overlaat,
„ dan wanneer men alle bedenkelyke hulpmid-
„ delen aanwendt.

„ Men ontmoet 'er daarëntegen ook wel, „ die, zich op de bevinding beroepende, ver- „ zeekeren, dat na het gebruik van een middel, „ waar in zy vertrouwen ſtellen, by den eenen „ meer, by den anderen minder Beesten her- „ ſteld zyn; maar de zoodanigen vindt men „ ſchier alleen onder lieden, die op zyn best „ eene oppervlakkige kennis van ziekten, en „ Geneesmiddelen hebben; daarënboven kan „ men niet bepaalen, dat de Beesten, die na „ het gebruik van een middel herſtellen, niet „ door het vermogen der Natuure herſteld zyn; „ want ſchoon het nu 't gebruik van een middel „ gebeurt, is het juist geen gevolg, dat het daar „ door geſchiede, als kunnende zulks niet dan „ door veele en herhaalde proeven overtuigend „ blyken."

Zoo wanhoopig hebben omtrent de Geneezing der Veepest zoo veele Geneeskundigen, gedagt, en, ik mag het niet ontveinzen; Gy en ik, na zoo veele Geneesmiddelen, en allerlei Genees-wyzen beproefd te hebben, zyn in die zelfde wanhoop gevallen, en nu zoo veele jaaren gebleeven, vastſtellende dat wy 'er mede ten grave zouden daalen. —— Dan waarlyk gelukkig! en by voorraad *feliciteere* ik U, my zelve, onze gantſche Republiek, ja geheel Europa, de *Profesſor* BRUGMANS ſtaat ons op grond van zy *Theorie*, uit die ongelukkige wanhoop te redden,

den, en geeft alle hoop dat dit welhaast gebeuren zal.

„ Ik meen, zegt hy Bladz. 37 den aart der „ ziekte boven bepaald te hebben, hier door „ een' *grooten ſlap* te hebben gedaan om op Geneeskundige gronden, met hoop van eenigen „ gunſtigen uitſlag, eene Geneeswyze te onderneemen. —— Daadelyk heb ik hier een aanvang mede gemaakt, enz. —— En Bladz. „ 38. —— Schoon ik hoop voede, gegrond op „ den aart der ziekte, als kunnende een diergelyke in s' menſchen lighaamen door kunst worden overwonnen, dat men ook ten eeniger „ tyde ten aanzien van het Vee met eene gelukkigen uitſlag iets zal kunnen onderneemen." —— Ja zoo vast en zoo ver gaat zyn vertrouwen op zyne uitgedagte Geneeswyze, dat hy dezelve niet alleen aan verſcheiden ervaren Mannen heeft medegedeeld, maar zelfs met, en onder hem eene *Correspondentie* heeft vastgeſteld, *welke verder ter ontwikkeling van dit allerbelangrykst ſtuk ſtrekken kan.* NB. *Verder*; derhalven is het ſtuk al voor een gedeelte ontwikkeld.

Moet niet een ieder, die dat alles leest, 'er uit beſluiten, dat de *Profesſor* 'er regt agter is, dat hy eindelyk den weg tot geneezing dier geduchte krankheid gevonden heeft, en dat hy ons dus welhaast de ſchillen van oogen zal af-

ligten. —— Klaar immers leest men in die gezegdens deze eenvoudige ſluitredenen: —— De *Catarrhaale* ziekten zyn geneesbaar; —— De Veepest is eene *Catarrhaale* ziekte. —— *Ergo* de Veepest is geneesbaar. Wie toch kan dit tegenſpreeken? De *Major*, de meerder ſtelling, is niet te ontkennen; zoodra derhalven de *minor* de minderſtelling waar is; en dit lydt by den *Profesſor* geen twyffel, zoo moet dan ook de *Concluſie* wettig zyn. —— Mogen wy ons, en mag dan ook de *Commisſie*, die waarſchynlyk het zelfde beſluit 'er uit opgemaakt heeft, zich niet gelukkig noemen, tot dat onderzoek een Man gevonden te hebben; die ons zoo'n gewichtig, zoo een belangryk nieuws ontdekt heeft? — Is het vraagens waard? —— Evenwel vraagen ſommigen, of de *Profesſor* niet al te grooten vertrouwen op zyne *Theorie* ſtelt? — Of hy niet wat al te veel hoop van geneezing geeft? —— Of hy niet te weinig met de ondervinding van anderen geraadpleegd? —— Of hy betrekkelyk dit nieuws wel in acht genomen heeft die wysheid en gemaatigheid, waar over hy onlangs zoo opzettelyk *geöreerd* heeft? enz, —— Maar wie kan hier aan twyffelen? —— Daarënboven is het genoeg bekend, dat alle die groote Mannen, welke 'er zoo wanhoopig over gedagt hebben, ſlechts uit *praktikaale* oogen gezien hebben, maar een *Profesſor* in de Medicyen ziet niet zelden

den door *Theoretische* oogen, en derhalven veel verder en de voorwerpen geheel anders. —— Voeg hier by dat de *Professor* aan zyne groote hoop van geneezing voorzichtigheidshalve, nog al de eene en andere *Conditio sine qua non* verbonden heeft. —— *'t Is noodig* zegt hy Bladz. 37 *dat zyne Geneezingwyze eerst beproefd worde*, en hier aan zal niemant twyffelen. — En Bladz. 88, *schoon ik hoop voede enz.* — *'er Zyn echter altoos eenige zwaarigheden, die de zaak altyd zeer moeyelyk zullen maaken, en dikwyls doen mislukken.* — Men kan echter niet zeggen, dat de zwaarigheden, die hy 'er omtrent oppert van dien aart zyn, dat zy de gegeeven hoop merkelyk kunnen verminderen, veelmin geheel in duigen doen vallen. —— Ik zal ze, om dit te doen zien, maar kort aanvoeren: — *De eerste* zwaarigheid Bladz. 38 is waar van alle ziekten, die de longen aantasten. —— Te recht zegt hy daarom Bladz. 39: *Al wat 'er dus van de Geneesmiddelen kan verwagten, bepaalt zich vooral tot het begin der ziekte.* —— Hier zou men zeggen, dat de hoop wat verzwakt.

Dan dit zeggen, neemt in eens weg de *tweede* zwaarigheid Bladz. 39. —— *Immers om deze te ontgaan moet men 'er dan maar in tyds by wezen, en zyne geneeswyze aanwenden, voor dat de herkaauwing ophoudt.* —— De derde zwaarigheid Bladz. 40 is mede op alle en vooral op *Epidemische* ziekten toepasselyk, en voor 't ove-

't overige is al 't gene de *Professor* by deze en de voorige zwaarigheid te berde brengt niets, dat niet bekend en algemeen toegestaan is; het gene men ook erkennen moet van het gene hy Bladz. 41 opwerpt. „ Dan waar zyn de „ in ons Land de Vee-Artzen, welke hier toe „ behoorlyke grondige kennis hebben? enz." — Men mag antwoorden schier nergens, alleen geeft ons dit en het gene hy hier verder aanvoert aanleiding om te denken dat hy een kundig Vee-Artz is, en te gelyk hoop dat hy welligt eene *Ecole veterinaire* staat op te richten; gelyk hy ons door het een en ander ook alle hoop geeft, dat hy zyne nieuwe wyze van de Veepest te geneezen weldra zal openbaar maaken: „ Hy heeft 'er, zegt hy Bladz. 37 een aanvang „ mede gemaakt, doch gy zult my verschoo„ nen, dat ik dezelve hier niet bepaaldelyk op„ geeve, enz. —— En op 't end van zyn Voor„ bericht zegt hy te hoopen, dat hy door de „ *Correspondentie* van die zeer bekwaame Man„ nen, aan wie de gezondheid van het Krygs„ volk is toevertrouwd, in staat zyn zal om „ onze Landgenooten telkens verslag te kunnen „ geeven van al het gene ten aanzien der Vee„ ziekte in ons Gemeenebest aanmerkenswaar„ dig zal voorvallen." —— En waarschynlyk zal zulks nog al wyd uitdyën; want volgens Bladz. 42, zou hy *by alles wat in zyn Rapport vervat is, veel kunnen en moeten toevoegen:* ook

mo-

mogen wy ons vlyën, dat wy in de verwagting, die hy ons daaromtrent geeft, niet zullen te leur gesteld worden. —— „ Behaagt; zegt hy „ op 't eind van zyn *Rapport* het gene ik thans „ aanbiede (en wie kan hier aan twyffelen?) „ ik zal my beyveren, om, byäldien deze Veeziekte mogt aanhouden (*het gene*, had hy 'er „ wel mogen byvoegen, *de Hemel verhoede!*) „ alles op te spooren en myne Landgenooten aantebieden, het gene ik tot derzelver nader verstand by een zal kunnen verzamelen." —— 't is derhalven wel te denken, dat dit een nieuw uitvoerig *periodiek* Werkje, een belangryk *Journal* zal worden, waar van de Drukpers zekerlyk zweeten zal. Ook had ik verwagt, dat 'er reeds een stukje van zou uitgekomen zyn. Immers volgens de Nieuwspapieren, blyft de ziekte aanhouden en breidt zich meer uit. Van *Brusse* schreef men onlangs: *De ziekte, welke sedert een geruimen tyd onder het Hoornvee heerscht in byna het geheele Departement der Dyle, breidt zich dagelyks meer en meer op eene zeer verontrustende wyze uit, onäangezien de maatregels, die 'er genomen worden om dit onheil tegentegaan: Het getal der Runderbeesten, die dagelyks aan deze kwaadäartigheid der ziekte sterven is verbaazend;* en men voegde 'er by: *Eenige Lieden dezer stad zyn binnen* 44 *uuren overleeden, doordien zy van het Vleesch van door deze ziekte gestorven Beesten gegeeten hadden.* —— Den 20 Maart laatsleden werd aan de Nationaale Ver-

gadering per- *Misſive* kennis gegeeven, dat, ſchoon deze ziekte niet ſterk voortgaat in de *Betuwe*, dezelve zich echter ontdekt had in het kwartier van *Zutphen* en de *Veluwe*. —— En voor weinig dagen nog ontfing ik een' Brief uit *Bruſſel*, welke te kennen geeft, dat de ziekte daar nog grasſeert. —— Dus zullen die zeer bekwaame Mannen ongelukkig reeds ſtoffen gevonden hebben om den *Profesſor* aan het verzamelen en uitgeeven te zetten.

Ziedaar, myn vriend! zoo wydloopig als bondig betoogd, dat het *Rapport* van onzen *Profesſor* BRUGMANS regt *Profesſoraal* is, en wel verdient als zoodanig tegen alle, die 'er anders over denken, verdeedigd te worden.

Ik kom nu tot uwe laatſte Vraag. *Of ik oordeele dat het Rapport voor het oogmerk voldoende zy?* —— In de beäntwoording dezer Vraage zal ik kort zyn; niet omdat ik dezelve minder belangryk vinde; integendeel ik oordeele dat zy de voornaamſte en van het grootſte belang is; maar ik meene, dat door al het gene, het welk ik in de beäntwoording de voorige bygebragt heb, deze zeer kort en niettemin voldoende te beäntwoorden is. —— Immers als men al het bovenſtaande wel overweegt, als men inzonderheid in aanmerking neemt en de uitſteekende bekwaamheden en Hooggeleerden waardigheden van den *Rapporteur*, die alzins voor den Post, dien men hem opgedraagen had, zoo wel berekend

was

was, en tevens al het *Professoraale* van het *Rapport* zelve, volgt het dan niet van zelfs dat het Rapport buiten twyffel aan het oogmerk zeer voldoende zyn moet. —— Ja ik durf zeggen, dat 'er zonneklaar uit blykt dat het meer dan voldoende is, vermits 'er veel meer in *gerapporteerd* is dan gevergd was. —— De *Commissie* kon met mogelykheid zich niet voorstellen, en zy had het ook niet geëischt, dat de *Professoraale Rapporteur*, by zyn onderzoek den wezenlyken aart der ziekte en veelmin de zoo zeer gegronde Geneeswyze derzelve zoo gelukkig zou ontdekt en *gerapporteerd* hebben. —— Het eenvoudige en voornaame, zoo niet eenige oogmerk van zyn Onderzoek was, althans zoo het my toeschynt alleen om zeker te berichten, of de Veeziekte, welke op en om onze Grenzen zich geöpenbaard had, de waare Runderpest ware, ten einde het *Gouvernement* daar door in staat te stellen om de noodige Maatregelen van voorzieninge enz., al of niet te neemen. —— Met zulks alleen te *rapporteeren*, en 'er slechts by te voegen dat daar onmiddelyk toe behoort, zou immers zyn *Rapport* reeds zeer voldoende geweest zyn, hoeveel meer dan, daar hy, hetzelve behalven met de de zoo evengemelde nieuwe en gewichtige ontdekkingen, daarënboven nog met zoo veele andere nieuwigheden, die 'er regtstreeks niet toebehooren, en waar aan het *Gouvernement* weinig of niets had, heeft gestoffeerd? — En dat

het

het *Rapport* byzonder ook aan de gemelde hoofdbedoeling voldaan heeft, is niet tegentespreeken: Gy hebt maar nateleezen Bladz. 2 tot 24 om uit alles, wat hy 'er van bericht, te besluiten, dat de ziekte, die hy op de eene en andere Plaatsen gevonden heeft, wel degelyk de Veepest is. — Dit wordt ook door alle des kundigen erkend en geloofd. — Men kan derhalven, dat alles overweegende, zich niet verwonderen, dat zyn *Rapport* ook aan de *Nationaale Vergadering* zoo zeer voldaan heeft, dat zy 'er al aanstonds haar Zegel van goedkeuring opgezet heeft, door te *decreteeren*, dat 'er in de *Notulen honorable mentie* van zou gemaakt worden. — Sommige evenwel twyffelen of hy zulks zoo volkomen verdiend heeft. — En waarom toch? — Om dat zy meenen, dat de *Rapporteur* door zyne wyze van Voordracht, en vooräl door zoo breedvoerig optegeeven al het onderscheid, dat hy tusschen de voorige *Epidemie* en deze heeft waargenomen, en door deze zoo veel ligter voortedraagen, veele en vooräl onkundigen in den waan gebragt heeft, dat de daar plaats hebbende Veeziekte, voor ons niet zoo zeer te dugten is, zoo omda zy zoo verschillende, zoo veel goedäartiger, en zoo veel minder besmettelyk is, als om dat het getal der Beesten, die 'er door aangetast zyn, zeer gering is. — En in deze gerustheid meenen zy heeft hy hen ook niet weinig gesterkt door zyne, zoo waarschynlyk gemaakte *Theorie* van den

aart

aart dezer Veeziekte, die hy als louter *Catarrhaal* en uit dien hoofde als zeer geneeslyk voordraagt Bladz. 24 enz. —— Maar nog meer heeft dat gerustſtellend denkbeeld, volgens hunne gedagten, kracht gekreegen door de getuigenisſen en gevallen, die hy, wegens de onbeſmettelykheid der Veeziekte Bladz. 32, enz. heeft bygebragt. —— Dat vinden zy, zeer onvoorzichtig, zeer gevaarlyk. —— Men heeft, zeggen zy, hier van ook al aanſtonds het kwaad gevolg gezien. Zoodra had de *Profesſor* zyn *Rapport* niet aan de *Nationaale Vergadering* medegedeeld, of alle de Leden beſloten 'er uit en zy vertelden het wel ras aan een ieder een, dat, volgens het gene de Hoogleeraar Brugmans *gerapporteerd* had, de ziekte van weinig aanbelang, althans niet te vreezen en ook in verre na zoo geducht niet was, als het Publiek gerucht had opgegeeven. —— Edoch ik merke hier op aan, dat zulks des *Profesſors* ſchuld, ten minſte zyne bedoeling niet geweest is. Immers hy zegt Bladz. 28 met ronde woorden. „ De beſmettelykheid der „ voorige *Epidemie* is nog versch in geheugen, „ en aan die der tegenswoordige is mede niet te „ twyffelen; ſchoon het my toegeſcheenen is, „ dat zy echter nu minder gemakkelyk van den „ eenen ſtal tot den anderen overgaat dan voor„ heen. — En Bladz. 33. Hoe het moge zyn, „ het is 'er echter verre af, dat de zorg der „ Landbeſtierderen overtollig zoude zyn in het

„ ver-

„ verbieden van vervoering en bewaaring van
„ eenig deelen dezer Lyden; zoo lang immer
„ de zaak nog niet ten volle beslist is, (NB. zy
„ is dus byna beslist) is het beter te veel, dan
„ te weinig voorzorgen, ter voorkoming
„ der verspreiding van de besmetting, te gebrui-
„ ken." —— Ja maar, houden zy aan, de *Professor* zou zot moeten geweest zyn, indien hy 'er deze waarschuwing (schoon zy ook wel wat dringender mogt geweest zyn) niet had bygevoegd, ook zou hy zekerlyk meer grond en recht gehad hebben, om 'er zoo luchtig, zoo weinig bezwaard van te *rapporteeren*, byäldien hy maanden lang de ziekte had bygewoond, en vyftigmaal meer zieke Beesten gezien en gehandeld had; en vermoedelyk zou hy zyn *Rapport* geheel anders ingericht hebben, had hy niet tevens bedoeld deze gelegenheid waar te neemen om zyne nieuwe *Theorie* aan den dag te leggen, en dezelve al dien schyn van gegrondheid en *Professoraale* Geleerdheid te geeven, welke mogelyk was. —— Dan, Gy bemerkt wel, dat dit ook maar een louter vermoeden is. —— Het is genoeg, dat de *Nationeale Vergadering* en het *Provinciaal Bestuur*, het zy dan ingevolge die waarschuwing van den *Professor* het zy dan uit eigene wysheid, dat meer te denken is, en in weerwil van alle zyne gerustştellingen, terstond eene *Publicatie* heeft *geëmaneerd*, welke, schoon 'er nog al eenige gewichtige Artikels waren

ren bytevoegen, echter de krachtdaadigste Maatregelen en Beveelen bevat om den voortgang der besmettinge te stuiten en van ons Land af te weeren. —— Van harte wensche en bidde ik, dat zy deze heilzaame bedoelingen bereiken zullen.

Dus denk ik ook uwe laatste Vraag voldoenend beantwoord en U in alles voldaan te hebben; en 'er hier mede te kunnen afstappen. —— Gy hebt gezien dat ik myne bedenkingen meest op een' verdeedigenden trant geschreven en des *Professors* eer zoo veel mogelyk gehandhaafd heb. —— Waarom ik die verdeediging op my genomen, en die niet liever aan hem zelve overgelaaten heb; en waarom ik mynen naam hier niet onder zet, zult gy ligtelyk raaden. —— Men kan zich zelven niet zoo vry, zoo onbewimpeld verdeedigen als zulks een ander doen kan. —— Men kan van zichzelven, ten minsten tot onzen lof, niet zoo veel zeggen als wel een ander. —— Myne naam of Persoon doet 'er ook niets toe. De waarheid moet door zichzelve zegenpraalen. —— Had ik my bekend gemaakt, men zou deze Verdeediging al ligt aangezien hebben voor een *Casus pro Amico*. -- Voor 't overige:

Ridendo dicere verum, quis vetat?

Den 11 April,
1797.

P. S.

P. S.

Ik heb het RAPPORT van den *Professor* R. FORSTEN *cum suis* zoo laat ontfangen, dat ik 'er in de voorstaande Bedenkingen geen gebruik van heb kunnen maaken, dan; daar is, gelyk Gy, hetzelve leezende, zien zult, niets by verlooren; en gy zult al terstond vinden, dat het vry sterk bevestigt het een en ander dat in de Bedenkingen beweerd of tegengesproken is. Ik zal 'er U de voornaamste byzonderheden van doen opmerken.

Vooreerst verkondigt de Heer FORSTEN, (en dit was ook het hoofdbedoelde van het onderzoek, en daar het in het Rapport het meest op aan kwam) dat de ziekte in het Kwartier van *Nymeegen* enz. de waare Veepest is. Volgens het getuigenis van meest alle de Boeren zyn de toevallen en verschynselen dezer geduchte kwaal even dezelfde als men voor 16 jaaren, en ook in de jaaren 1769 en 1770 heeft waargenomen, Bladz. 4; en Bladz. 7 zegt hy: „ Lette ik op de verschynselen, welke zich, hoe„ zeer met eenige verscheidenheid, by deze „ ziekte voordoen, op het gene het ontleedkun„ dig onderzoek van het Vee, aan deze ziekte „ gestorven, toont, vergelyke ik dit alles met „ de waarneemingen van verschillende Schry„ vers over de Veepest van voorige jaaren; ver„ gelyke ik dit vooral met myne aanteekening en

„ en

„ en waarneemingen van die Veepest, welke „ in de jaaren 1769 en 1770 ons Vaderland in „ het algemeen, en de Provintie Groningen in „ het byzonder, fel getroffen en geteisterd „ heeft, waardoor ik op de Stal van wylen my- „ ne Moeder, toen in de *Wildevank* woonen- „ de, meer dan twintig ſtuks Vee zag ſterven, „ waar van ik de meeste ontleedkundig onder- „ zogt, ten einde de gevolgen dezer doodelyke „ ziekte te leeren kennen; dan is 'er by my „ geen de minſte twyffel, of deze, zich thans „ openbaarende Veeziekte, is van den zelfden „ aart, als de Veepest, welke in voorige jaaren „ geheerscht heeft." —— En dit word op ver- ſcheiden plaatſen van zyn *Rapport* verder beves- tigd; zie Bladz: 21, 26, 29, 30 en 34. —— Hy ſtelt dit derhalven niet zoo twyffelächtig als men uit het *Rapport* van den *Profesſor* BRUG-MANS opmaaken zou; dan hy had ook dit voor- uit, dat hy de ziekte by ondervinding had lee- ren kennen; en Gy ziet 'er tevens uit dat zelfs de eenvoudige Boeren dit wisten te zeggen en te verzekeren.

Ten andere zult gy met een weinig opmer- king ontdekken, dat de *Profesſor* FORSTEN de ziekte niet zoo ligt, zoo weinig doodelyk en zoo min beſmettelyk heeft gevonden, als de *Profesſor* BRUGMANS die heeft voorgedraa- gen. —— Van de 156 zieke Beesten, voor zoo ver ik uit zyn Bericht kan opmaaken, en welke

hy in 5 of 6 dagen bezogt had, waren 'er 99 geſtorven, waar van hy 'er met behulp van *Doctor* ROGGEN, den Chirurgyn NUIS en twee Vee-Artſen, in dien tyd 6 ontleed en onderzogt heeft; 40 of 41 waren gebeterd en de overige nog krank: ook doet hy niet duiſter zien, dat gezonde Stallen zeer waarſchynlyk door andere nabygelegene zieken waren aangeſtoken. —— In hoe verre dit overëenkomt met het onderzoek en het *Rapport* van den *Profeſſor* BRUGMANS zult gy uit de voorſtaande Bedenkingen ligtelyk opmaaken.

Ten derden, zult Gy niet vinden, dat *Profeſſor* FORSTEN omtrent den aart der Veepest zich zoo meesterlyk uitlaat als de *Profeſſor* BRUGMANS. Van het *Catarrhaale* maakt hy geen gewach hoegenaamd; maar helt meer over om de Runderpest voor eene *Galächtige Rotkoorts* te houden. —— Het verdient zeker opmerking, het gene hy aanteekent en door andere mede is waargenomen, dat men in het kwartier van *Nymegen*, geduurende het jongst verloopen najaar, in het geſlacht en aan de ziekte geſtorven Vee, de galblaazen veel grooter dan gewoonlyk ſoms wel eens zoo groot, en altyd ſterk met gal opgevuld, gevonden heeft. —— Dan of dit grond geeft om de Veeziekte voor een *Gal-* of *Rotkoorts* te houden geloove ik niet. De Pokjes en andere beſmettelyke ziekten gaan ook dikwyls vergezeld van eene

eene Galächtige en rottige gesteld of Koorts, vooräl in het najaar, zonder evenwel zulks oorspronkelyk en wezenlyk te zyn. —— Ook heb ik eene *Epidemie* van eene kwaadäartige Rotkoorts van het najaar in verscheide Lyken, daardoor weggesleept, de Galblaas verbaazend groot en met Gal buiten gewoon opgevuld waargenomen. Wat 'er de genoegzaame reden of oorzaak van is, en welk gegrond besluit men ten aanzien van de natuur der ziekte althans ten aanzien van de Veeziekte uit maaken moet, belyde ik niet te weeten: anders is het bekend genoeg dat men de Herfst-ziekten altoos meer van een Galächtige aart vindt, en dit afleidt uit de meerdere ophooping van Gal in dat Saizoen, waar van men veele redenen opgeeft. ——

Ten vierde, zult Gy in het *Rapport* van den Hoogleeraar FORSTEN niet vinden die groote hoop en die breed opgegeevene waarschynlykheid van de Veepest te kunnen en te zullen geneezen, die wy in dat van den *Professor* BRUGMANS hebben aangetroffen: integendeel het bygevoegde *Advys* laat hy met zyne *Collega's*, de *Professoren* SCHACHT en VAN MAANEN 'er zich ook vry swanhoopig over uit: „ Wat de Geneeswyze en Geneesmiddelen betreft, zeggen zy, Bladz. 54 en 55 bekennen „ wy gaarne dat dit stuk zeer moeijelyk en aan „ veele zwaarigheden onderworpen is. ——
„ *Vooreerst*, daar ons noch de waarschynlyk

 „ aan-

„ aanleidende oorzaaken, noch de eigenlyke
„ aart en toevallen bekend zyn, en de gevoe-
„ lens over derzelver aart, by voorige Vee-
„ ziekten, ook in ons Vaderland, zoo zeer ver-
„ fchild hebben, dat de een deze ziekte *ont-*
„ *fteekingächtig* de ander dezelve *rotächtig* ge-
„ noemd heeft; om nu niet van andere gevoe-
„ lens hier omtrent, en die toch eenen aanmer-
„ kelyken invloed op de Geneeswyze heb-
„ ben moeten, te fpreeken. — Ten *twee-*
„ *den*, wyl het getal der in verfchillende Vee-
„ pesten, welke zoo hier te Lande, als in an-
„ dere Landen van Europa, geheerscht heb-
„ ben, gebruikte Geneesmiddelen, indien zy
„ gelyk wy gedaan hebben, met elkander ver-
„ geleken worden, zoo verbaazend groot is,
„ en toch derzelver krachten en uitwerkingen
„ zoo zeer van elkander verfchillen, dat het
„ ongelooflyk voorkomt, hoe fommige derzelve
„ tegen een en deszelfde ziekte hebben kunnen
„ worden gebruikt; behalven dat ook het ge-
„ voelen van den, in dit vak, zoo ervaren
„ Camper op meer dan eenen grond het on-
„ ze bevestigt. — Eindelyk, *ten derden*, dat,
„ om over deze twee hoofdzaaken een behoor-
„ lyk oordeel te vellen, en eene gegronde er-
„ varing, die, ten minften de meesten onzer
„ wel willen bekennen niet te hebben, en een
„ behoorlyk onderzoek, gevoegd by eene byna
„ dagelykfche bezigtiging der thans heerfchende

„ Vee-

„ Veeziekte, welk alles door onze bezigheden
„ van een geheel anderen aart, volſtrekt onmo-
„ gelyk is, worden vereïscht."

Gy bemerkt wel, dat deze Heeren gantsch niet uit die hoogte ſpreeken, en niet zoo luchtig over het onderzoek naar den aart, Geneeswyze, enz. der ziekte heen ſpringen: en waarlyk wy hebben 'er ook geen reden toe. —— Wanneer ik overweege alle nutteloozc onderzoekingen en vruchtelooze poogingen van zoo veele kundige en ervaren Mannen, geduurende zoo veele eeuwen; als ik overweege den aart der Veepest, de *Analogie* derzelve met andere ſmetziekten, van welke wy nog geen een de wezenlyke natuur of naaste oorzaak, en van geen een, de Venusziekte misſchien alleen uitgezonderd de eigenlyke ſpecifique Geneeswyze kenken, en als ik hier by voege myne eigene naarvorſchingen en ondervindingen, dan vinde ik maar al te veel redenen om ten aanzien van onze kennis van den aart en de Geneezing der Runderpest zeer nedrig en niet minder wanhoopig te denken. Dan *tempus doceat.*

Ik heb U dus de voornaamſte verſcheidenheden tusſchen het *Rapport* van den *Profesſor* FORSTEN en dat van den Hoogleeraar BRUGMANS opgegeeven. Zoo ik uwe denkwyze over dit onderwerp wel kenne, zal het eerſte om zyne eenvoudigheid en oprechtheid U het meeste behaagen. Maar, aan den anderen kant, Gy

 moet

moet het my niet kwalyk neemen, Gy zult 'er evenwel niet in vinden, denk ik, al dat *Professoraale*, dat Geleerde, die nieuwe *Theorie*, enz. welke ik U in het laatste heb doen opmerken. Of het daarom te minder goed is, is eene andere vraag. —— Ook gevalt my in het eerste niet zeer die *Systematische* Voordracht van de Geneeswyze. Die Leerstellige, die *theoretische Indicatiën* rieken my te veel naar het *scholastieke*, en te weinig naar het *ondervindelyke*; en zy worden doorgaands schielyk en gemakkelyk uitgedagt en op het papier gesteld, maar zelden spoedig, en veeltyds nooit ter uitvoer gebragt.

Gy ziet wel ik ben geen liefhebber van de *Theorie*, vooräl niet als het op geneezen aankomt. Waarschynlyk is dit aan myne jaaren en ondervinding toe te schryven. Men vindt dit meer in oude Practizyns; maar jong zynde en vooräl pas van de *Academie* afkomende, heeft men gemeenlyk veel op met de *Theorie* en men redeneert graag; doch met de jaaren gaat dat over; men vindt welhaast, als men wat praktyk krygt en veel zieken behandelt, dat het met de *Theorie* niet zoo vlot gaat, als men zich had ingebeeld, dat men dikwyls zyn hoofd stoot, ja dat zy niet zelden ons in verwarring of vertwyffeling brengt, en somtyds van den regten weg ter Geneezing afleidt.

Een veeljaarige ondervinding, na eene vooräf-verkregene grondige *Theorie*, en een gezond en

vaar-

vaardig oordeel vormen by my den waaren, den besten Geneeskundigen; en zyn voornaamſte toeleg moet zyn niet te redeneeren, te *philoſopheeren*, maar te geneezen; in alle gevallen blyft het recht waar. *Experientia optima rerum magistra.*

Dan ik ſtap 'er af, in verwagting, dat Gy ook uwe gedagten my eerstdaags mededeelen zult. Intusſchen blyve ik

Uwe heilwenſchende Vriend.

N. N.

E R R A T A.

NB. Door de Afwezigheid van den *Autheur* en de *Onnaauwkeurigheid in het Obſerveeren der Correctie* zyn behalven verſcheide ſouten in de Zinſnydingen en onderſcheydsteekenen, de volgende Drukfeilen ingeſlopen:

Bladz.	Regel.		
1.	17.	ſtaat *die de Commisſie*	Lees *die Commisſie*
3.	26.	—— *Bonaticus.*	—— *Botanicus*
5.	5.	—— Betoorgen	—— Betoogen
——	15.	—— men moest	—— men moet
7.	10.	—— grootſte	—— grootſche
8.	6.	—— Ordonuantien	—— Ordonnantien
——	15.	—— toevertrouwden	—— toevertrouwen
10.	7.	—— In een tyd enzv:	—— want in eenen tyd toen alles met overhaasting geſchiedde; toen men
——	11.	—— tot hier met	—— tot hier toe
——	13.	—— en die	—— die
——	17.	—— Provinciaal- en Nationaal Beſtuur	—— Provintiaal en Nationaal Beſtuur.
——	26.	—— zulk	—— zulks
11.	15.	—— grootheyd (in de noot)	—— goedheyd
13.	25.	—— warwe	—— warme
——	29.	—— En zoo 'er een	—— En zoo 'er al een
14.	2.	—— ſcielyk naar die over	—— ſchielyk naar die zyde over
——	5.	—— Leden	—— Lieden
——	26.	—— Canſae	—— Cauſae
15.	25.	—— der zucht	—— Eerzucht
17.	23.	—— in te zieu	—— in te zien.
20.	6.	—— moest ook niet de Commisſie, zoo dra als zy dit Las als zeer geleerd,	—— moest ook niet de Commisſie zoo dra als zy dit Las het zelve als zeer geleerd

Bladz.

E R R A T A.

Bladz.	Regel.		
—	23.	ſtaat Utrecht	Lees Utrecht
21.	28.	— ſchiedelyk	— ſchielyk
23.	10.	— Blyken kan	— Blyken kon
—	11.	— naby regeert	— Na by ons Land regeert
—	19.	— ten aanſien	— zoo ten aanzien —
—	4.	— Courtvron	— Courtivron
29.	15.	— waarlyk	— en waarlyk
49.	15.	— Cartaverculum	— Cadaverculum
56.	27.	— proeven genomen had	— proeven van genomen had
65.	14.	— dat toe	— daartoe
65.	20.	— overgegaan zynde hy	— Overgegaan zynde zegt hy —
67.	28.	— natuure	— natuur
68.	13.	— ſchoon het nu	— ſchoon het na
71.	20.	— Al wat 'er dus	— Al wat men dus
72.	19.	— zau	— van —
—	21.	— zeeer	— zeer
73.	18.	— Brune	— Bruſſel
76.	25.	— Om da	— Om dat
83.	1.	— geſtelt	— geſteldheid
84.	20.	— deszelvde	— dezelvde
87.	5.	— blyft het Recht waar	— blyft het waar

